

LUNDS
UNIVERSITET

Sociologiska institutionen

Homosexuell i arbetslivet - ett problem?

En kvalitativ studie av sju män och fyra kvinnor.

Daniel Melén

SOC 446, 41-80p

Vårterminen 2002

Handledare: Anita Dahlgren

ABSTRACT

Författare: Daniel Melén.

Titel: Homosexuell i arbetslivet - ett problem?
En kvalitativ studie av sju män och fyra kvinnor.

Magisteruppsats SOC 446, 41-80p.

Handledare: Anita Dahlgren.

Sociologiska institutionen, vårterminen 2002.

Att tillhöra en minoritetsgrupp innebär ofta svårigheter. Detta är det få som betvivlar. I denna uppsats beskriver jag vilka eventuella problem homosexuella, som minoritetsgrupp, kan utsättas för i arbetslivet. Inträffar exempelvis mobbning, diskriminering och t o m uppsägningar, p g a homosexualitet?

Genom elva djupintervjuer försöker jag utröna vilka problem i arbetslivet homosexuella reflekterar över. Jag inleder med en litteraturgenomgång som hålls mycket allmän, där jag bl a studerar homosexualitetens historia och begreppet homofobi. Därefter förflyttar jag mig, via ett metodkapitel som bl a låter läsaren ”lära känna” intervjupersonerna, till uppsatsens centrala del, redovisning av resultaten från intervjuerna. I detta kapitel kan jag bl a visa att mina intervjupersoner inte upplever homosexualitet i arbetslivet som något stort problem. Visserligen berättar de om enskilda situationer där de har missgynnats p g a sin homosexualitet. Värt att nämna är framförallt två tillfällen, det ena då Bengt inte fick en tjänst och det andra då Helena kände sig mycket kränkt, eftersom hon hamnade i en utsatt situation p g a en kollegas agerande. Framförallt menar de emellertid att denna typ av forskning behövs, då de är medvetna om att forskningen på området är mycket begränsad och då de också vet att bekanta till dem inte besitter en lika privilegierad situation som de själva. Avslutningsvis reflekterar jag över studien i diskussionskapitlet. Här diskuterar jag bl a varför resultaten har blivit som de har blivit. Jag kommer bl a fram till flera orsaker som kan förklara varför mina intervjupersoner delar med sig av så förvånansvärt positiva erfarenheter. M a o kan säkerligen andra homosexuella uppleva mer problem i arbetslivet än mina intervjupersoner.

Nyckelord: Homosexuell, homosexualitet, arbetsliv, arbetsmiljö, diskriminering, jämställdhet

Tack-för-ordet!

Ett stort tack riktar jag till samtliga mina forskningssubjekt för att ni har låtit er intervjuas. Framförallt vill jag tacka er som dessutom har hjälpt mig att få tag på andra intervjupersoner. Jag vill också tacka Per, på kursen i Livshistoria. Tack vare dig fick jag nämligen tag på mina första intervjupersoner, vilket annars kunde ha dröjt ytterligare några månader...

Självklart vill jag också rikta ett stort tack till min handledare Anita och övriga medlemmar i handledningsgruppen. Dessutom vill jag tacka Johanna och Diana för den inspiration ni har givit.

Tack till Karolin för framsidan samt Karolin och Therese för era synpunkter.

Innehåll

1. Introduktion	1
2. Syfte	3
3. Litteraturgenomgång	4
3.1. Homosexualitetens historia i Sverige och västvärlden.....	4
3.1.1. Kejne- och Haijbyaffärerna.....	6
3.1.2. Kinseyrapporterna.....	7
3.1.3. Stonewallupproret.....	8
3.1.4. Dagens accepterandet av homosexualitet och religionens betydelse.....	8
3.1.5. Några viktiga årtal ur homosexualitetens historia i Sverige under modern tid.....	9
3.2. Någotting händer under år 2001.....	10
3.3. 1999- Ett viktigt årtal för de homosexuella och deras rättigheter.....	11
3.4. Homosexualitet och arbetsliv.....	12
3.5. Homofobi.....	15
3.6. Samhällets syn på homo- respektive heterosexuella samt reproduktionen av dem.....	15
3.7. Författarens syn på homosexualitet.....	17
4. Metod	19
4.1. Presentation av forskningssubjekten och platserna för intervjuernas genomförande.....	21
5. Resultat	23
5.1. Huruvida sexualiteten nämns under anställningsprocessen och i vilken grad intervju- personerna kommer ut under anställningen.....	23
5.2. Diskussion kring problem i arbetslivet.....	26
5.2.1. Problem under anställningsprocessen.....	26
5.2.2. Problem förenade med arbetskamrater.....	27
5.2.3. Problem förenade med arbetsgivare.....	29
5.2.4. Samarbetssvårigheter.....	31
5.2.5. Problem i förhållande till olika typer av arbetsplatser.....	31
5.2.6. Problem i förhållande till den homosexuelles öppenhet.....	33
5.2.7. Övriga problem- problem i privatlivet.....	34
5.3. De senaste årens utveckling.....	37
5.4. Homofobi.....	39
5.5. Behövs ett ökat accepterande av homosexualitet på intervjupersonernas arbetsplatser?..	40
5.6. Hur kan ett ökat accepterande av homosexualitet realiseras.....	41
5.7. HomO och HomOL.....	43
5.8. Varför det har varit svårt att få tag på intervjupersoner och anledningar till att vissa, trots allt, lät sig intervjuas.....	45
6. Diskussion	47
6.1. De problem intervjupersonerna utsätts för i arbetslivet.....	47
6.2. Diskussion kring orsaker till resultaten.....	48
6.3. Övriga reflektioner över studien.....	50
Referenser	53

Bilaga 1: Intervjuarguide

Bilaga 2: Missiv

Bilaga 3, 4 och 5: Statistik från HomO, inkomna ärenden 1999, 2000 respektive 2001.

1. Introduktion

Homosexualitet har sedan år 1869, då ungraren Kertbeny uttryckte ordet,¹ varit ett mycket omdiskuterat ämne. Under de senaste åren har detta framförallt yttrat sig i debatten angående homosexuellas rättigheter och inte minst genom nya lagar, jag tänker framförallt på *Partnerskapslagen* från 1995 och *Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning* från 1999. Dagens debatt (hösten 2001), beträffande homosexuellas rätt att adoptera, gör dessutom att ämnet uppmärksammas mer än någonsin tidigare (just i skrivande stund har för övrigt Sveriges största politiska parti, Socialdemokraterna, officiellt gått ut med att de står bakom förslaget att homosexuella skall ha rätt att provas som adoptivföräldrar).

Jag är mycket intresserad av denna debatt och vill bl a ta reda på hur vanligt det är att vi, i dagens sekulariserade samhälle, fortfarande har svårt att acceptera homosexualitet. Framförallt är jag fängslad av hur detta yttrar sig inom arbetslivet och på olika arbetsplatser. Idag är dessutom arbetet den viktigaste platsen för socialt umgänge för många människor, vilket jag anser gör min frågeställning än mer intressant. I korta ordalag vill jag studera vilka problem homosexuella reflekterar över i arbetslivet. Upplevs homosexuella, precis som kvinnor,² som ett hot mot organisationerna, tillåts de därför inte att befordras i samma utsträckning som heterosexuella och hur ofta förekommer mobbning av homosexuella på våra arbetsplatser?

Något annat som har bidragit till valet av denna uppsats är att jag länge har varit intresserad av, och nyfiken på, homosexualitet. Som jag minns det var ”bögg” alltid det värsta man kunde bli kallad av ”kompisarna” under grundskoletiden och detta är inte enbart min uppfattning. En undersökning, av Ian Rivers (2001), visar nämligen att barn blir mer upprörda av att bli utsatta för mobbning p g a sexualitet än exempelvis hudfärg.³ Varför är homosexualitet så mörklagt? Ju mer jag funderar över detta, desto märkligare tycker jag att det är. Kanske börjar detta emellertid att förändras i takt med att samhällets attityder mot homosexualitet blir alltmer positiva.

Jag är också intresserad av arbetslivssociologi och framförallt arbetslivsfrågor som rör ”den lilla människan” och utanförskap. Då denna uppsats började att ta form, i september 2001, var det emellertid inte självklart för mig att skriva om homosexualitet, jag övervägde också att studera etniska minoriteter ur ett arbetslivsperspektiv. Slutligen bestämde jag mig dock för att skriva om homosexualitet, bl a till följd av att mitt intresse för ämnet ökade då jag

¹ Håkansson (1987), s 12.

² Se Rosabeth Moss Kanter's prisbelönade bok från 1977: *Men and women of the corporation*, trots att den skrevs för ett antal år sedan anser jag att den säger en hel del om dagens arbetsmarknad.

³ Rivers (2001), s 33. Se dessutom: 3.4. *Homosexualitet och arbetsliv*.

skrev en uppsats på b-kursen i sociologi. I den förra uppsatsen undersökte jag accepterandet av homosexualitet och kom fram till att attityderna mot homosexuella är förvånansvärt positiva. Därför vill jag nu studera en liknande fråga, men utifrån ett annat perspektiv, de homosexuellas. Jag är nämligen inte övertygad om att min förra studie gav en rättvisande bild, eftersom den genomfördes på enbart *en* arbetsplats, som dessutom var lokaliserad i Stockholm (säkerligen en av Sveriges mest homovänliga städer). Det kan också nämnas att denna studie baserades på såväl intervjuer som observation och enkäter. Intervjuerna var emellertid den metod som gav mig absolut mest. I denna uppsats är därför djupintervjuer den enda metod jag kommer att använda mig av.⁴

Ytterligare något som har bidragit till mitt engagemang att skriva denna uppsats är att det nätt och jämt finns någon litteratur som behandlar ämnet. Det finns med andra ord ett stort behov av forskning av detta slag. Dessutom anser jag det vara ett mysterium att inte homosexualitet nämns tillsammans med jämställdhetsfrågor i arbetslivet, exempelvis i den nyutkomna boken "*Den jämställda arbetsplatsen*".⁵ Detta förklaras visserligen, till viss del, av att homosexuella inte heller nämns i *Jämställdhetslagen*, som har till ändamål att främja kvinnors och mäns lika rätt i arbetslivet⁶. Just därför är det tur att vi, trots viss fördröjning, har fått en ny lag, *Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning*. Denna kan förhoppningsvis leda till större uppmärksamhet på problematiken och bättre villkor för de homosexuella, om det visar sig att detta behövs.

⁴ Se: kurs SOC 213 och min uppsats "*Homosexuell idag- en empirisk studie av inställning till homosexualitet i dagens samhälle och arbetsliv*" (2001).

⁵ Amundsdotter & Gillberg (2001).

⁶ Jämställdhetslagen (1991:433), 1§. Såvitt jag har kunnat förstå skall emellertid även homosexuella anses tillhöra denna lag som en undergrupp (åtminstone tills det att homosexuella fick en egen lag).

2. Syfte

Syftet med denna uppsats är att genom ett antal intervjuer med homosexuella personer belysa hur utbredd homofobi är på olika arbetsplatser och hur man som homosexuell klarar av de eventuella problem som kan uppstå på grund av homofobi. Tanken är mestadels att jag vill låta intervjupersonerna exemplifiera hur det är att vara homosexuell i arbetslivet. Jag är också intresserad av vilka eventuella skillnader som kan råda på olika typer av arbetsplatser och hur olika homosexuella personer, beroende på exempelvis kön och ålder, utsätts för problem. Dessutom anser jag det vara intressant att studera hur homosexuella väljer att presentera sin sexualitet i arbetslivet. Samtidigt, vilket Du som läsare säkerligen redan har förstått, har jag en förförståelse i vilken jag antar att homofobi existerar. Mitt antagande innebär dessutom att homosexuella tar skada av denna homofobi.

Jag väljer att formulera mitt problem som en fråga. Den preciserade frågeställning som jag kommer att använda mig av lyder som följer:

Vilka problem reflekterar homosexuella över i arbetslivet?

3. Litteraturgenomgång

Trots stora kraftansträngningar från min, och många bibliotekariers, sida har det varit mycket svårt att finna litteratur avseende homosexualitet i arbetslivet.⁷ Därför väljer jag att, i detta kapitel, behandla homosexualitet på ett allmänt plan och att, högst kortfattat, redogöra för homosexualitetens historia. Då jag heller inte utgår från någon specifik teori använder jag detta kapitel till att leda in läsaren på ämnet med hjälp av olika milstolpar som har varit mycket uppmärksammade och avgörande för homosexuellas situation. Dessutom tar jag upp den mycket begränsade litteratur jag har hittat om homosexualitet i arbetslivet. Jag vill dock påpeka att Du som läsare, hela tiden, bör ha i åtanke att den syn på homosexualitet jag presenterar, är den syn vi har i västvärlden. Vi skall vara medvetna om att andra kulturer mycket väl kan ha andra uppfattningar om homosexualitet. Exempel på sådana är, enligt Connell (1996), kulturen Sambia (Papua Nya Guinea) där mer eller mindre samtliga män är homosexuella under en viss period av sitt liv. Connell tar bl a del av Herdts (1981, 1982, 1984) studier och denne kallar fenomenet för ”ritualiserad homosexualitet”.⁸ Giddens (1998) nämner också två kulturer, vilka har en homosexuell kultur som kan liknas vid den som fanns i det antika Grekland. Dessa hittar han i Melanesien och på Sumatra.⁹

3.1. Homosexualitetens historia i Sverige och västvärlden

Under antiken ansågs homosexualitet vara fullt naturligt. Detta tror man sig veta eftersom det förekom förhållanden mellan manliga lärare och elever i de grekiska skolorna under denna tidsepok. I den existerande kulturen sades det vara en längtan hos de unga männen att dessa förhållanden förekom¹⁰ och samtidigt var denna kärlek idealiserad som den högsta formen av sexuell kärlek.¹¹ För kvinnorna var det emellertid annorlunda. Deras ställning var normalt svag och dessutom menar Bo Göran Carlsson (1996) att det rädde extrema könsdisproportioner, vilket kan ha bidragit till homosexuella förhållanden mellan män. Carlsson nämner också att sexuella kontakter mellan vuxna män sanktionerades såväl moraliskt som genom borgerlig diskvalifikation, eftersom en av deltagarna kunde misstänkas brista i sin mansroll. Dessutom hänvisar han till den amerikanska professorn, tillika experten inom antik grekisk litteratur,

⁷ Detta styrks för övrigt av bl a Qvarford (2001), som menar att det inte finns någon forskning på området. Se: 3.2. *Någotting händer under år 2001.*

⁸ Connell (1996), s 51-52.

⁹ Giddens (1998), s 138-139. Se också: 3.1. *Homosexualitetens historia i Sverige och västvärlden.*

¹⁰ Bergh, Bjerck, Lund (1981), s147-175.

¹¹ Giddens (1998), s 132.

Eva Keuls som menar att den sexuella kontakten mellan pojkar och män kan ha överdrivits i efterhand. Anledning till hennes syn är att samhället gjorde väldigt mycket för att skydda pojkar från homosexualitet. Andra vuxna än lärare, tilläts nämligen inte att vistas i de Atenska skolorna.¹²

Under senare delen av forntiden intogs en alltmer negativ inställning till homosexualitet och förföljelse av homosexuella blev allt vanligare. Staten brydde sig enbart om homosexuella män, medan de homosexuella kvinnorna ansågs vara ointressanta eftersom de ännu inte hade några rättigheter. Ett vanligt straff för homosexuella män var att brännas på bål. Under medeltiden ansågs de som utförde homosexuella handlingar vara förknippade med häxeri och straffet för en homosexuell relation var ofta kastrering eller att stenas till döds.¹³

Jag förflyttar mig raskt framåt in i modernare tid, till Tyskland och år 1897. Detta år tillkom nämligen den första organisationen för homosexuella och dess namn var Wissenschaftlich-Humanitäre Komitee (WHK). Vid denna tid bestraffades de homosexuella lindrigare. Det vanligaste straffet bland män var fängelse, medan kvinnorna alltjämt undgick bestraffning. Dessa kände sig likväl förtryckta och världens första organisationer för lesbiska kvinnor bildades år 1901. Detta var lesbiska feministgrupper kopplade till WHK.¹⁴

I d Sovjetunionen var först med att avskaffa samtliga straff för homosexuella handlingar och detta skedde år 1917. Landet ansågs då vara en förebild gällande homosexualitet. Detta förändrades emellertid redan år 1934, då man återigen beslutade att arrestera homosexuella. I Tyskland var utvecklingen densamma. Efter att ha sett homosexualitet som något fullt acceptabelt ändrades inställningen i slutet av 1920-talet, då homosexuella återigen ansågs vara farliga och kriminella.¹⁵

Segern för de allierade i andra världskriget innebar, som bekant, ett slut på utrotningen av homosexuella i dödslägren. Något som vi däremot inte har fått lära oss i samma utsträckning är att homosexuella, fortfarande under 50-talet, utsågs som måltavlor i den förföljelsevåg som startades mot dem. Denna inställning visade sig bl a genom att nya lagar stiftades. De som föreslog en person av samma kön ett sexuellt förhållande, och individer som kände till ett homosexuellt förhållande utan anmäla det till polisen, utförde nu en straffbar handling.¹⁶ År

¹² Carlsson (1996), s 87-98. Carlsson refererar här till Eva Keuls bok *The Reign of the Phallus, Sexual Politics in Ancient Athens* (1985). New York.

¹³ Bergh m fl (1981), s 147-175.

¹⁴ Bergh m fl (1981), s 147-175.

¹⁵ Bergh m fl (1981), s 147-175.

¹⁶ Bergh m fl (1981), s 147-175.

1950 lyckades t o m den republikanske senatoren Joseph McCarty få den amerikanska senaten att inrätta en undersökningskommitté för att uppsåra och avskeda homosexuella inom den federala administrationen. I många västeuropeiska länder ökade åtal mot homosexuella markant under, och de närmaste åren efter, kriget. Därmed var förföljelsen av homosexuella ett faktum. I Sverige skilde sig dock denna på en punkt jämfört med övriga länder. I Sverige var den inte igångsatt av polis och politiker utan riktad *mot* polis och samhällsinstitutioner.¹⁷ Jag tänker då framförallt på den mycket uppmärksammade Kejneaffären, med pastor Karl-Erik Kejne, statsrådet Nils Quensel och poliväsendet i fokus.

3.1.1. Kejne- och Haijbyaffärerna

Kejneaffären gjorde entré på den offentliga scenen i maj år 1950. Ett tjugotal rättegångar, utredningar och förundersökningar senare, närmare bestämt år 1956, avslutades denna historia, bl a med resultatet att pastor Karl-Erik Kejne dömdes till dagsböter. Det hela började med att pastor Kejne och statsrådet Nils Quensel betraktades som ”effeminerade homosexuella”¹⁸ av omgivningen, p g a deras säregna framtoning och ungarliv. Den utlösande faktorn var att Kejnes chef, pastor Joh. W. Johnsson, företog en husrannsakan hemma hos Kejne. Kejne misstänkte emellertid att pastor Gösta Malmberg låg bakom husrannsakan. Året därpå fick han dessutom höra att Malmberg hade uttryckt sitt förakt mot honom. Därför bestämde sig Kejne för att kontakta kriminalpolisen. Kejnes hypotes var att Malmberg bedrev en bordell för homosexuella samt ingick i en homosexuell underjordisk rörelse, vars medlemmar bl a hjälpte varandra med grova lagbrott. Detta trots att Kejne endast hade fått berättat för sig att Malmberg hade egendomliga *heterosexuella* vanor. Efter en tid av diverse förföljelser började Kejne tappa sin tro på poliväsendet och tog tag i utredningen på egen hand. Han märkte då att även statsrådet Quensel var utsatt för liknande förtal.¹⁹

De juridiska efterspelen av Kejneaffären var mycket omfattande. Hösten år 1950 dömdes Malmberg till fyra månaders fängelse för sexuellt utnyttjande av person i beroende ställning, liksom för förtal av Kejne. Detta skedde emellertid trots mycket svag bevisning. De närmaste följande åren dömdes, mer eller mindre, samtliga inblandade i Kejneaffären, de flesta för förtal mot de övriga inblandade. Dessutom tvingades Quensel att lämna regeringen och återgå till sin post som president i kammarrätten.²⁰

¹⁷ Söderström (2000), s 92-117.

¹⁸ Effeminerad (Enligt Svenska akademins ordlista (1996)): förkvinligad, förvekligad.

¹⁹ Söderström (2000), s 92-111 och Heuman (1978), s 13-239.

²⁰ Söderström (2000), s 92-111 och Heuman (1978), s 13-239.

Även Haijby-affären, med Kurt Johansson (senare Haijby), bör emellertid nämnas i detta sammanhang. Inte minst på grund av kung Gustav V:s inblandning och påstådda homosexualitet. Denna historia tog sin början redan år 1912, då den 15-årige Kurt Johansson sålde majblommor på Stockholms slott till kung Gustav V. 1933 respektive 1934, då Haijby nyligen hade gift sig (detta trots uppenbara homosexuella preferenser), sökte han, tillsammans med sin fru, vinrättigheter till sin nyöppnade restaurang. Dessa beviljades av kungen trots Haijbys brottsliga förflutna. Restaurangen försattes emellertid i konkurs redan samma år och 1936 begärde fru Haijby skilsmässa, på grund av mannens påstådda otukt med Gustav V. Haijbys fru övertalades av hovet att ange andra skäl som orsak till skilsmässan och erhöll 15.000 kronor i ersättning för detta. Kurt Haijby erhöll samtidigt en summa pengar för att han skulle emigrera till USA. Redan några månader senare återkom emellertid Haijby till Sverige och fortsatte att begära mer pengar samtidigt som han köpte tillbaka restaurangen tillsammans med sin fru. Gustav V motsatte sig rättsliga åtgärder mot Haijby, trots den utpressning som förekom. Då kungen hade avlidit åtalade man emellertid Haijby och av hovrätten tilldelades han ett straff på sex års fängelse. Om det förekom någon sexuell kontakt mellan Haijby och kung Gustav V är oklart än idag. Det är dock sannolikt att Haijby, åtminstone till viss del, talade sanning. Varför skulle annars Gustav V och hovet gå med på att betala ut mångmiljonbelopp (i dagens penningvärde) till honom?²¹

3.1.2. Kinseyrapporterna

Samtidigt som Kejneaffären var i full gång i Sverige presenterade amerikanen Alfred Kinsey sina rapporter. I kölvattnet efter dessa, som publicerades 1948 respektive 1953, menade många amerikaner att ”homosexualiteten blivit en epidemi som infekterat nationen, spridd av kommunister för att försvaga styrkan hos nästa generation”²². Men vad är egentligen Kinseyrapporterna som så ofta omnämns i sociologisk litteratur? Dessa, och den föreliggande undersökningen, leddes av zoologiprofessorn Alfred Kinsey med syftet att studera det sexuella beteendet. Man undersökte 18.000 amerikaner och arbetet blev mycket uppmärksammat men också kritiserat, på grund av ett icke representativt urval. Undersökningen visade bland annat att 37 procent av männen i studien hade haft minst en homosexuell erfarenhet som lett till orgasm och ytterligare 13 procent hade haft sexuella tankar om män, men inte agerat utifrån dessa. För kvinnor var motsvarande siffror 15 procent i båda kategorierna.²³

²¹ Söderström (2000), s 111-117 och Heuman (1978), s 243-308.

²² Söderström (2000), s 93.

²³ Se: Giddens (1998) s 134-142, respektive Håkansson (1987), s 24-27, för vidare upplysning.

3.1.3. Stonewallupproret

En milstolpe i den internationella kampen för homosexuellas rättigheter är år 1969. Detta år inträffade nämligen *Stonewallupproret* i New York. Polisen hade för avsikt att göra en razzia mot en klubb för homosexuella (eller som Stig-Åke Petersson (2000) skriver: "...det var första gången som enskilda homosexuella i New York vågade slå tillbaka mot polisens dagliga trakasserier mot gäster som besökte baren")²⁴. Det hela slutade dock, mot allas förvåning, med att polisen, trots förstärkning, jagades iväg av klubbens besökare. Detta inspirerade många andra till att kämpa för de homosexuellas rättigheter och i vissa amerikanska städer bildades stadsdelar där endast homosexuella bodde.²⁵ I USA arbetade också olika rörelser för att homosexuella skulle accepteras och detta märktes framförallt under 60-och 70-talen, då många gay-föreningar bildades. Utpressning mot homosexuella personer förekom emellertid relativt ofta, vilket hindrade många från att komma ut med sin homosexualitet.²⁶

3.1.4. Dagens accepterandet av homosexualitet och religionens betydelse

1987 infördes ett förbud mot diskriminering av homosexuella i Sverige. Riksdagsbeslutet bestod i korta drag av att homosexuella inte skall diskrimineras och att alla tendenser till diskriminering aktivt skall motarbetas. Året därpå började sambolagen att gälla för homosexuella och 1995 införde Sverige registrerat partnerskap. Detta skedde sex år efter det att föregångslandet på området, Danmark, införde detsamma. Trots de förändringar som skett i de flesta länder i (väst)världen lever det, ännu idag, ofta kvar ett uttalat förakt mot homosexuella. Detta märks exempelvis på Irland, som ända fram till 1981 hade kvar 10 års fängelsestraff för utförande av homosexuell handling.²⁷

Religionens roll är uppenbar i de västerländska ländernas syn på homosexualitet. De nordiska länderna samt Nederländerna, där kyrkans ställning är relativt svag, har bäst villkor för homosexuella. Det är således inte endast Irland som har varit sena med att acceptera homosexualitet. Även andra starkt kristna länder, som Österrike och Skottland, har länge haft en hård lagstiftning gällande homosexualitet. Naturligtvis är det framförallt de katolskt kristna länderna som, i lagstiftning, visar prov på homofobi. Detta är bl a en följd av vaticanens dokt-

²⁴ Petersson (2000), s 20-21.

²⁵ Liknande utbrytarsamfund finns för övrigt även i vårt grannland Danmark.

²⁶ Bergh m fl (1981), s 147-175 och Carlsson (1996), s 134.

²⁷ Ifvarsson (1991), s 14.

rin från 1986, som betecknar homosexualitet som ”objective disorder” och ”orientation to evil”.²⁸

3.1.5. Några viktiga årtal ur homosexualitetens historia i Sverige under modern tid

1944- Homosexuella förbindelser tillåts mellan vuxna

1950- RFSL bildas

1951- Sveriges första öppett homosexuella, Allan Hellman, träder fram

1957- Första lesbiska klubben bildas

1969- Första *privata* gayklubben bildas (detta var emellertid inte den första gayklubben)

1971- Första gaydemonstrationen i Sverige genomförs i Örebro

1973- Riksdagen klassar homosexuell samlevnad som fullt acceptabel

1978- Sexuell myndighetsålder för homosexuella densamma som för heterosexuella

1979- Homosexualitet stryks ur sjukdomsregistret

1982- Första svenska dödsfallet i aids

1984- Celibat bland homosexuella uppmanas av ärkebiskopen

1987- Gaysaunorna förbjuds och förbud mot att diskriminera homosexuella införs

1988- Sambolag

1995- Partnerskapslag

1998- Europride i Stockholm

1999- *HomO* (Ombudsmannen mot diskriminering av sexuell läggning) tillsätts och *Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning* tillkommer²⁹

Som jag har visat ovan har samhället, i stort sett, hela tiden rört sig mot ett större accepterande av homosexualitet, med tiden kring världskrigen som det enda egentliga undantaget. Hur denna utveckling har påverkat homosexuellas förhållanden i arbetslivet är svårt att säga, men en trolig slutsats är att en förändring har skett även på detta plan. Någoting som däremot är lättare att uttala sig om är att vi idag har nått så långt att homosexuellas rätt att adoptera numera, enligt mig, är en tidsfråga. Det finns emellertid många hinder kvar att övervinna och detta märks bl a av att någoting är i görningen just detta år (läs 2001).

²⁸ Carlsson (1996), s 122-137.

²⁹ Andreasson (red.) (2000), s 278, Ytterberg (2000), s 266 samt Ifvarsson (1991), s 14.

3.2. Någotting händer under år 2001!

Efter att ha lagt ned mycket tid på att söka efter användbar litteratur till denna uppsats uppenbarade sig plötsligt någotting för mig. Någotting har hänt under år 2001. Detta år har nämligen de fackliga organisationerna börjat att ta sitt ansvar. Vad som orsakat detta plötsliga intresse är för mig oklart, men eventuellt kan det vara en följd av den starka debatten kring homosexuellas rätt att adoptera som har fått den så kallade "homosexfrågan"³⁰ att bli mer aktuell än någonsin tidigare. I RFSL:s tidning "Kom ut", nummer sju 2001, kan man läsa att TCO bedriver ett projekt, sedan början av året, vilket syftar till att uppmärksamma diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. Elisabet Qvarford (2001), projektledare för TCO:s pridesatsning³¹, menar att det ofta finns en blindhet inom fackföreningsrörelsen. I en intervju av Jonsson (2001) säger Qvarford: "[I]bland hävdar [man] att 'det här finns det ingen forskning om, så vi kan inte göra någotting.' Sedan tror många att allt är bra eftersom de inte hört någotting om att diskriminering skulle förekomma."³² Vidare menar Qvarford att en orsak till att fackföreningsrörelsen inte kommit så långt i Sverige är att politiker sett allvarigare på homo- och bisexuellas situation, än i andra länder.³³ Sture Nordh, föreningens ordförande, skrev dessutom en artikel i *Aftonbladet*, i samband med Stockholm Pride. I denna menar han bl a att "facket ska visa att vi står på de homosexuellas sida".³⁴ I samma artikel presenteras också ett intressant resultat från en gallupundersökning, omfattande nära 1400 personer. I denna menar 46 procent av de tillfrågade att homosexuella män och kvinnor i varierande grad missgynnas i arbetslivet. Några fler, 47 procent, menar att homosexuella varken gynnas eller missgynnas. Framförallt är det, kanske föga förvånande, huvudsakligen män som har problem med homosexuella män som arbetskamrater. Hela 30 procent av männen i undersökningen ställer sig nämligen negativa till en manlig homosexuell arbetskamrat, medan motsvarande siffra är sex procent bland kvinnorna. Vidare skriver Nordh att det i hög grad är arbetsgivarens ansvar att främja ett öppet arbetsklimat samt att sexuell läggning överhuvudtaget inte ska kunna få påverka en fortsatt yrkeskarriär eller någon annan typ av diskriminering i en arbetsorganisation. Dessutom menar han att fackliga företrädare har ett stort ansvar för att bidra till att fördomar synliggörs och bekämpas samt att alla kränkningar av människovärdet motarbetas. Från fackens sida måste man också se till att samtliga fackligt aktiva är medvetna om att

³⁰ Anledningen till detta ordval. Se: 5.2.7. *Övriga problem- problem i privatlivet.*

³¹ För första gången och som första fackförening var TCO med i Stockholm Pride år 2001.

³² Jonsson (2001), s 10.

³³ *ibid.*

³⁴ Nordh (2001-08-01).

de är skyldiga att företräda medlemmar vid diskriminering på grund av sexuell läggning, vilket tyvärr inte alltid är fallet, enligt Nordh. *Lagen om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning* är ett viktigt verktyg som kan främja detta syfte.³⁵

Det är emellertid inte bara TCO som har börjat att ta initiativ till frågor rörande homosexualitet under 2001. Även LO³⁶ och SKTF har under det gångna året börjat uppmärksamma problem kring homosexuella i arbetslivet. Såväl framsida som mittuppslag av SKTF-tidningens 13:e nummer år 2001 ägnas åt homosexualitet med rubriken ”Fördomarna minskar för varje homosexuell som träder fram”³⁷ och på ledarsidan i Aftonbladet, den 2:a augusti, kunde man läsa att LO:s ordförande, Wanja Lundby-Wedin, var den som invigde 2001 års upplaga av Stockholm- Pride³⁸. Dessutom inbjöds jag, tillsammans med övriga HTF- och SKTF-studentmedlemmar i Malmöregionen, till ett seminarium om mångfald, med Mark Levengood i Pingstkyrkan (sic.) i Malmö den 24:e april 2002. Så visst håller någonting på att hända.

3.3. 1999- Ett viktigt årtal för de homosexuella och deras rättigheter

På politisk nivå har det också skett några mycket betydande förändringar under de senaste åren. Efter att *Partnerskapslagen* antogs i juni 1994³⁹ följde *Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning* (HomOL) 1999 och samma år instiftades dessutom en ny tjänst av regeringen, *Ombudsman mot diskriminering på grund av sexuell läggning* (HomO). HomOL gäller endast på arbetslivets område och skyddar både arbetssökande och redan anställda mot såväl direkt som indirekt diskriminering. Dessutom gör lagen arbetsgivaren skadeståndsskyldig om denne bryter mot någon av lagens paragrafer. Det räcker därför med att arbetsgivaren är för passiv, och inte åtgärdar eventuella problem mellan olika arbetstagare som rör trakasserier p g a sexuell läggning, för att denna skall kunna botfällas.⁴⁰

HomO:s verksamhet styrs framförallt av två dokument, HomOL och regeringens förordning med instruktion för Ombudsmannen mot diskriminering på grund av sexuell läggning (HomOF). Därmed ligger det i HomO:s arbetsuppgifter att se till att det inte förekommer diskriminering av homosexuella någonstans inom samhällslivet.⁴¹ Dessutom skall densamme

³⁵ *ibid.*

³⁶ Jonsson (2001), s 10.

³⁷ Lindstedt (2001), s 16-17.

³⁸ Bojkotta heteronormen, ledarsida i Aftonbladet (2001-08-02).

³⁹ Westerholm (2000), s 244.

⁴⁰ Göransson & Nordlöf (2000), s 101.

⁴¹ Ytterberg (2000), s 264-277.

ta första steget och medverka i upplysningar eller opinionsverksamhet som berör diskriminering samt följa forsknings- och utvecklingsarbetet inom området. Ombudsmannen skall också föra arbetstagarens talan i en tvist angående diskriminering i arbetslivet.⁴²

Den första ombudsmannen för homosexuella, tillika den nuvarande, heter Hans Ytterberg och har en yrkesbakgrund som bl a domare. Ombudsmannen är tillsatt för en mandatperiod på sex år.⁴³ Enligt Annika Wahlström, jurist på HomO:s kansli, är det svårt att säga om allmänheten känner till HomO. Hon hoppas emellertid att så är fallet och tillägger att HomO ”kom till 1 maj -99 och har sedan dess omnämnts mycket i dagspress och i gaymedia. Följer man med i nyheter, media etcetera så känner man nog också till oss”.⁴⁴ Antalen inkomna ärenden till HomO är emellertid lästräknade.⁴⁵ Om detta beror på att få homosexuella upplever problem eller om anledningen är att man inte känner till, eller inte vågar kontakta, HomO är oklart.

3.4. Homosexualitet och arbetsliv

I *The construction of homosexuality* förklarar David Greenberg (1988) hur byråkratiseringen kring det förra sekelskiftet bidrog till en ökning av homofobi. Då de byråkratiska principerna spred sig till ett stort antal arbetsplatser ledde det till en antipati mot homosexualitet i den socialisation som förekom bland männen. Eftersom den byråkratiska organisationen, nästan uteslutande, bestod av män,⁴⁶ blev en byråkratisk personlighet (vilket innebar att man skulle vara metodisk, rationell, förtänksam, disciplinerad och icke-emotionell) i stort sett densamma som stereotypen av en manlig personlighet. Detta innefattade undertryckande av affektiva känslor mot män och ledde till ängslan då männen själva mötte uttryck för emotionell intimitet eller sexuell kontakt med andra män, eller om man upplevde att detsamma förekom mellan två andra män.⁴⁷ Till följd av detta, menar Greenberg, att arbetarklassen inte delade denna personlighet, eftersom byråkratiseringen inte skedde av deras arbeten i samma utsträckning

⁴² Göransson & Nordlöf (2000), s 99.

⁴³ www.homo.se (02-01-24).

⁴⁴ Telefonsamtal med Annika Wahlström, (02-01-28).

⁴⁵ Se: *Bilaga 3-5*, angående antalet inkomna ärenden till HomO under åren 1999-2001. Inte heller kan man se någon ökning av de inkomna fallen. På första sidan i *Bilaga 3* har Annika Wahlström, som skickade mig uppgifterna, antecknat inkomna fall i, respektive utanför, arbetslivet under de tre åren. Jämför man åren är det svårt att se något mönster, förutom att antalet fall är relativt få.

⁴⁶ Numera finns visserligen kvinnor representerade i de flesta typer av organisationer. Däremot är kvinnor ofta underrepresenterade i maktpositioner, intressant läsning om detta kan man bl a hitta i Lundqvist (1997), s 114-126. Kanske betyder maktkoncentrationen till männen att liknande värderingar fortfarande lever kvar i dagens organisationer och dess kultur. Det är emellertid troligt att det inte sker i lika stor utsträckning som tidigare.

⁴⁷ Nilsson (1998a), s 174-175 och Greenberg (1988), s 446-448. Se också gärna en sammanfattning av Webers idealtyp av byråkratiska organisationer, exempelvis i Giddens (1998), s 320-324.

som bland medelklassmännen. Detta förstärktes dessutom av att de inte hade samma tillgång till utbildning. Därmed, menar Greenberg, att homofobin inte var lika utbredd inom arbetarklassen.⁴⁸ Till detta måste dock tilläggas att dagens gängse uppfattning är precis tvärtom, nämligen att homofobin är mest utbredd i arbetarklassen. Av såväl Connells (1996) som Skeggs (1999) studier framgår att heterosexualitet är obligatorisk för denna samhällsklass.⁴⁹ Dessutom menar Connell att maskulinitet skapas i förhållande till arbetsförhållanden. Stereotypen av homosexuella män, som feminina och fjolliga, står därmed i kontrast till de traditionellt manliga arbetarklassyrkena, där hårdhet och styrka krävs. Detta kan bli utläsas av den studie som Connell genomför bland ett antal australiska ungdomar från (den lägre) arbetarklassen, vilka påvisar starkt homofobiska åsikter.⁵⁰ I detta sammanhang är det också intressant att nämna Adorno (1950) och hans begrepp *den auktoritära personlighetstypen*, vilket Giddens (1998) sammanfattar. Adorno menar att vissa individer är särskilt benägna att uppvisa ett stereotypiskt tänkande till följd av den uppfostran de har erhållit. Slutsatsen är således att de individer som betecknas som fördomsfulla på en viss skala tenderar att vara det även på andra. Det är dessa personer som har den auktoritära personligheten.⁵¹

Inför min egen studie är det också intressant att ta del av Ian Rivers (2001) undersökning av 190 homosexuella personers tillbakablick på sin skolgång. Rivers undersöker nämligen hur dessa personer (mestadels män och vita européer i åldrarna 16 till 66 år) reflekterar över den eventuella mobbning som har skett till följd av deras homosexualitet. I studien visar han att 85 procent av de undersökta männen, respektive 69 procent av kvinnorna, någon gång har blivit utsatta för öknamn, 58 respektive 56 procent uppfattade sig själva som retade medan hela 68 procent av männen och 31 procent av kvinnorna uppgav att de någon gång blev slagna eller sparkade. Männen var mer utsatta än kvinnorna i samtliga kategorier utom i utfrysning och ryktesspridning, den sistnämnda med 67 procent bland kvinnor respektive 57 procent bland männen.⁵² Rivers frågar sig också om detta är någonting som fortsätter efter skoltiden, exempelvis i arbetslivet. Han kommer fram till att 55 procent av de undersökta personerna anser att de blivit trakasserade på grund av sin sexuella läggning i arbetslivet eller under universitetsstudier.⁵³ Denna höga siffra överensstämmer med min förförståelse. Det verkar nämligen som att

⁴⁸ Greenberg (1988), s 453-454.

⁴⁹ Se: 3.6. *Samhällets syn på homo- respektive heterosexualitet samt reproduktionen av dem.*

⁵⁰ Connell (1996), s 115-143.

⁵¹ Giddens (1998), s 253-254.

⁵² Rivers (2001), s 36.

⁵³ Rivers (2001), s 40.

homosexuella kan utsättas för problem i arbetslivet. Den stora frågan är dock hur homosexuella upplever detta. Leder det exempelvis till stora problem att bli utsatt för glåpord? Detta hoppas jag kunna besvara i denna uppsats. En fingervisning är emellertid att Rivers nämner att ett stort antal av de undersökta individerna visade ett självdestruktivt beteende efter att ha blivit mobbade i skolan. Det är också intressant att nämna Bagleys och Tremblays studie (1997) som visar att hela 62.5 procent av de självmordsförsök som undersöktes bland män mellan 18 och 27 år i Kanada, har utförts av bi- eller homosexuella män. Denna skrämmande höga siffra måste emellertid ifrågasättas då andra undersökningar visar på betydligt lägre samstämmighet mellan homosexualitet och psykisk labilitet. Dessutom menar vissa undersökningspersoner i Rivers studie att mobbningen hade betydelse de närmaste åren efter skolan. Senare i livet var denna däremot endast av ringa vikt.⁵⁴

Avslutningsvis vill jag också nämna den norska studie som genomfördes av Bergh, Bjerck och Lund år 1981. Denna undersökning visar att knappt en tredjedel av de tillfrågade hade berättat om sin homosexualitet för såväl arbetsgivare/ överordnad som för de flesta arbetskamraterna, medan något fler (43 procent av kvinnorna och 34 procent av männen) hade berättat för *några få* av arbetskamraterna. I de fall där arbetsgivaren visste att den anställda var homosexuell hade reaktionen i allmänhet varit positiv. Några (11 män och 4 kvinnor, av totalt 43) hade emellertid blivit tillsagda att vara diskreta och ytterligare ett fåtal (4 män och 1 kvinna) menade att vetskapen hade hindrat deras befordran. Tre personer hade dessutom blivit förlöjligade, medan så mycket som sex män och tre kvinnor hävdade att de blivit uppsagda p g a sin homosexualitet. Ytterligare två kvinnor och en man hade därtill tvingats sluta självmant till följd av utfrysning.⁵⁵

Till detta kan tilläggas att Greenberg (1988) nämner att det är betydligt vanligare med exkluderande av homosexuella inom den amerikanska militären, än inom civila yrken. Varje år sägs hundratals amerikaner upp från sina arbeten inom det militära p g a sin sexualitet och värst drabbad är flottan (uppskattningsvis 40.000-50.000 homosexuella män och kvinnor beräknas ha sagts upp från den amerikanska militären under åren 1950- 1980). Inom civila organisationer är det emellertid ovanligt att avstängning sker p g a sexuell läggning, FBI är dock ett undantag.⁵⁶

⁵⁴ Rivers (2001), s 44.

⁵⁵ Bergh m fl (1981), s 120-124. P g a att denna studie gjordes för över 20 år sedan vill jag tillägga att den säkerligen inte ger en fullt rättvis bild av idag. I brist på andra studier vill jag emellertid nämna denna.

⁵⁶ Greenberg (1988), s 445. Observera att siffrorna är ca 15 år gamla och att förändring mycket väl kan ha skett.

Innan jag sätter igång med kärnan av denna studie anser jag att det är på sin plats att definiera grundläggande begrepp. Framförallt vill jag klargöra min egen, respektive samhällets, syn på homosexualitet. Till att börja med kommer jag emellertid redogöra för begreppet homofobi.

3.5. Homofobi

Min studie grundar sig på en förförståelse om att homofobi existerar i såväl arbetslivet som i samhället i övrigt. Begreppet förekommer också vid ett flertal tillfällen i uppsatsen och därför vill jag definiera vad jag avser med det.

Med homofobi åsyftar jag negativa attityder gentemot homosexuella individer och homosexualitet. Jag väljer således att, precis som Sune Innala (1995), utgå från Morin och Garfinkles definition från 1978: ”any belief system which supports negative myths and stereotypes about homosexual people”⁵⁷ med tillägget av Innalas egna ord: ”they do not necessarily include individuals’ affects, such as guilt, awkwardness, embarrassment, fright, and shame, in relation to homosexual individuals or homosexuality”.⁵⁸

Det skall också nämnas att jag anser att det ursprungliga begreppet, som Weinberg (1972) avsåg: ”The dread of being in close quarters with homosexuals”⁵⁹, har en alltför snäv betydelse. Jag menar m a o att ordet har fått en modernare betydelse där fobi (onormal skräck)⁶⁰ egentligen försvunnit i sin ursprungliga betydelse. Numera räcker det att stödja negativa myter och stereotyper för att kallas homofob. Enligt mig behöver man således inte fysiskt träffa en homosexuell person för att visa prov på homofobi. Den valda definitionen kan, utan svårighet, kopplas samman med den förklaring jag har hittat i Nationalencyklopedin: ”personlig, irrationell rädsla för homosexualitet, homosexuella människor eller egna homosexuella impulser.”⁶¹

3.6. Samhällets syn på homo- respektive heterosexuallitet samt reproduktionen av dem

Att många samhällen anser att *heterosexuallitet* är det *normala*, i förhållande till *homosexuallitet* som bedöms som det *onormala*, råder det inte några tvivel om. Om inte annat, så är homofobin, som fortfarande existerar, någonting som styrker detta. Något som däremot kan te sig mer oklart är varför det fortfarande är på det här viset. Och, om heterosexuallitet ständigt

⁵⁷ Innala (1995), s 1.

⁵⁸ ibid.

⁵⁹ Innala (1995), s 1.

⁶⁰ Svenska akademiens ordlista (1996).

⁶¹ Marklund (1992).

reproduceras (vilket jag snart kommer att visa) blir det hela ännu intressantare om man ska tro vissa amerikanska forskare som har studerat mäns sexualvanor. Dessa hävdar nämligen att andelen "heterosexuella" män som någon gång under sitt äktenskapliga liv ägnar sig åt sexuella aktiviteter med andra män, uppskattas till att vara hela 40 % av samtliga gifta män i USA (vissa forskare hävdar t o m att siffran är ännu högre).⁶² I kontrast till detta vill jag nämna att Arne Nilsson (1998) tvärtom hävdar att: "betydligt färre män idag än för ett drygt halvsekel sedan svarat i sådana undersökningar [angående Kinseyundersökningen] att de haft homosexuella erfarenheter".⁶³ Anledningen till att siffran har sjunkit kan, enligt Nilsson, bero på att heterosexualiteten, på senare år, har blivit viktigare för definitionen av manlighet. Ett samband har också visat sig mellan syn på orsak till homosexualitet och acceptering av detsamma. I en svensk studie som utfördes på 1980-talet visade det sig att de individer som trodde att homosexualitet var medfött, hade positivare attityder till homosexuella, än de som trodde att homosexualitet kunde förvärfvas. Detta kan ha gjort det svårare för individer, som ser sig själva som "normala", att engagera sig i homosexuella möten och förhållanden. Det har nämligen skett en övergång från det tidigare dominerande synsättet, att homosexualitet är medfött, till det nuvarande, att det kan förvärfvas.⁶⁴

En sociolog som visar hur heterosexualitet reproduceras är Beverly Skeggs (1997). I boken "*Att bli respektabel*" visar hon hur heterosexualitet blir till en självklarhet för de arbetarklasskvinnor som hon studerar. Detta sker bl a till följd av att äktenskap ingår som ett kursmoment i den omvårdnadskurs som de undersökta kvinnorna deltar i.⁶⁵ Kvinnorna skolas m a o till att bli respektabelt heterosexuella. Till sin hjälp tar Skeggs den amerikanske engelska- och "comparative studies"- professorn E. Ann Kaplan.⁶⁶ Hon visar hur djupt kvinnors subjektivitet konstrueras genom sexuell kategorisering och hur moderskap och sexualitet kan framställas så att de står i motsättning till varandra. Skeggs tillägger dessutom att homosexualitet ofta ses som ett hot mot, och sätts i motsatsställning till, familjen. Vidare menar hon att heterosexualiteten ständigt får legitimitet genom att repeteras och att andra alternativ tystas ned och fråntas all legitimitet.⁶⁷

⁶² Giddens (1995), s 29-30. Jämför gärna denna siffra med Kinseys undersökning, se: 3.1.2. *Kinseyrapporterna*.

⁶³ Nilsson (1998b), s 234.

⁶⁴ *ibid.*

⁶⁵ Skeggs (1999), s 200-201.

⁶⁶ Kaplan har skrivit boken *Motherhood and Representation: The Mother in Popular Culture and Melodrama*. (1992), vilken Skeggs här refererar till.

⁶⁷ Skeggs (1999), s 190-192. Det bör dock tilläggas att Skeggs använder sig av ett brittiskt exempel för att belägga detta. I en brittisk lag från 1988 står bl a skrivet att en lokal myndighet inte får göra homosexualiteten legitim.

Det är emellertid inte bara bland arbetarklasskvinnor som heterosexualiteten reproduceras.⁶⁸ Connell (1996) nämner såväl Rubin (1975) som Rich (1980), vilka skrev om och myntade begreppen ”obligatorisk heterosexualitet” respektive ”tvångsheterosexualitet”. Syftena med dessa begrepp var att namnge det kulturella och sociala trycket mot kvinnor, vilket avsåg att göra dem sexuellt tillgängliga. Resultaten från dessa studier visar emellertid att tvångssexualiteten även riktar sig mot män.⁶⁹

Man kan också fråga sig om det finns någon ”risk”, eller ”chans”, för reproduktion av homosexualitet. Ett argument som tagits fram under senare års debatt, angående homosexuellas rätt att adoptera, är nämligen att barn till homosexuella föräldrar eventuellt reproducerar homosexualitet. I *Dagens Nyheter* kunde man, i september år 2000, läsa att representanter från samtliga riksdagspartier ansåg att det fanns flera orsaker till att inte ge homosexuella rätt att adoptera. Som argument använde man sig bl a av ”hur deras egen [barnens] identifikation påverkas när de saknar en mamma och en pappa att identifiera sig med”⁷⁰ och att det är mycket vanligare, enligt en amerikansk undersökning, att barn till homosexuella föräldrar har sex med en förälder, utsätts för sexuella övergrepp, har sex med en person av samma kön som första sexuella kontakt eller blir bi- eller homosexuella.⁷¹ En slutsats man kan dra av detta är att homosexualitet möjligtvis kan reproduceras om man växer upp med homosexuella föräldrar. Den stora frågan är dock vad detta har för betydelse. Jag menar att det säkerligen är sundare att få bejaka sina känslor än att hålla dem inne. Jag tror m a o att det stora flertalet som visar sig vara homosexuella, p g a att de växer upp med homosexuella föräldrar, säkerligen skulle ha varit det ändå, även om de inte hade vågat komma ut. Jag tror således inte att homosexualitet ”smittar”. Angående de andra argumenten kan man fråga sig, hur det går för de som växer upp med endast en förälder, som också (ofta) saknar en pappa att identifiera sig med. Och sambandet mellan att växa upp med homosexuella föräldrar och att bli utsatt för sexuella övergrepp av sina föräldrar, eller andra, skulle jag vilja ha belegg för. Till dess att det bevisas (vilket inte lär ske) anser jag det vara fråga om ett felslut och en befängd idé.

3.7. Författarens syn på homosexualitet

Vad som orsakar homosexualitet är osäkert och dessutom någonting som jag inte tänker ta ställning till i detta arbete. Egentligen anser jag det också vara oväsentligt, på samma sätt som

⁶⁸ Jämför också med Greenberg, se: 3.4. *Homosexualitet och arbetsliv*.

⁶⁹ Connell (1996), s 124.

⁷⁰ Skånberg m fl (2000), s 2.

⁷¹ *ibid*.

jag inte vet vad som orsakar *heterosexualitet* och inte heller letar efter orsaker till detta. Visserligen går det inte att komma ifrån att heterosexualitet är det normativa, eller det ”normala” i detta samhälle. Men detta betyder inte att homosexualitet är ”onormalt”, mer än att det är just en avvikelse från normen. Jag anser m a o, i likhet med Hearn och Parkin (1987), att: ”[Heterosexuality] should not be interpreted as a commentary on ’normality’ or ’naturalness’ in sexual relations or preferences. Sexuality is best seen as both a specific, and a wide-ranging, necessarily open-ended topic.”⁷² En liknande syn har Giddens (1992) i ”*Intimitetens omvandling*” där han skriver att det heterosexuella äktenskapet i stor utsträckning har underminerats genom framväxten av den rena relationen och den plastiska sexualiteten samt att det ortodoxa äktenskapet numera endast är en livsstil bland andra.⁷³

Jag vill också nämna en artikel där Margareta Lindholm sammanfattar Judith Butlers kritik av könskategorierna. I likhet med Butler (1990) anser jag nämligen att heterosexualiteten som naturgiven, mycket väl kan ifrågasättas. Butler hävdar att varken homosexuella eller heterosexuella iscensättningar av kön är något original. Detta kan försvaras eftersom hon anser att heterosexuella konventioner i homosexuella kontexter (exempelvis fördomen att en homosexuell parrelation består av en ”manlig” och en ”kvinlig” person) kan tolkas som tecken på att de heterosexuellt definierade könskategorierna är föränderliga sociala konstruktioner. Enligt Butler finns inte något original. Istället konstrueras kön genom serier av imitationer och repetitioner av *imitationer*. Kort sagt, heterosexualitet är inte det ursprungliga eftersom det inte finns något ursprung.⁷⁴ Sexualiteten är istället en social konstruktion.

Med denna syn på sexualitet är det inte nödvändigt att avgöra vad som orsakar homosexualitet. Jag har visserligen redan klarlagt att jag anser att sociologiska orsaker bidrar till att skapa homosexualitet, men jag låter det vara osagt om det finns ytterligare faktorer. För övrigt anser jag att, om man utgår från att orsaker till homosexualitet kan lokaliseras, så antyder detta att man anser att homosexualitet är ett problem, eller fel, som bör elimineras. Och om man letar efter orsaker för att legitimera homosexualitet, som Håkansson nämner⁷⁵, eftersom man anser den vara likvärdig med heterosexualiteten, förstår jag inte riktigt vad man letar efter, eller varför det överhuvudtaget finns någon anledning att leta.

⁷² Hearn & Parkin (1987), s 58.

⁷³ Giddens (1995), s 136.

⁷⁴ Lindholm (1993), s 8-11.

⁷⁵ Håkansson (1987), s 12-34.

4. Metod

Det obestriddigt svåraste momentet i denna undersökning har metodanknytning och har närmare bestämt varit att få tag på intervjupersonerna.⁷⁶ Visserligen hade jag en föraning om detta då det är min andra uppsats i ämnet, men jag hade inte kunnat ana att det skulle bli så oerhört besvärligt. Vad är då anledningen till detta? Jag tror att de är flera. För det första är jag själv heterosexuell. Detta innebär att jag inte har någon inträdesbiljett till mina forskningssubjekt, vilket en homosexuell troligtvis skulle ha haft.⁷⁷ Dessutom har jag inte några homosexuella bekanta och det försvårar situationen ytterligare, då jag tror att detta hade kunnat ge mig legitimitet bland andra homosexuella. När jag väl fick tag på den intervjuperson som jag kallar David var effekten nämligen denna, åtminstone för en dag.⁷⁸ Andra orsaker kan vara att det är ett känsligt ämne att tala om eller att man, som homosexuell, har fått nog av den här typen av studier (trots det ringa antal som har utförts) eftersom man känner sig fullständigt normal eller anser att de gör mer skada än nytta. Man bör också fråga sig om de som har ställt upp på intervjuer har ovanligt positiva erfarenheter av att arbeta, och leva, som homosexuella. Jag kan nämligen tänka mig att det är svårare att tala om negativa, än positiva, erfarenheter. Om detta är fallet innebär det en begränsning för denna studie.

Jag började mitt sökande av forskningssubjekt genom att kontakta RFSL i Malmö. De kunde emellertid inte hjälpa mig, mer än att låta mig sätta upp ett meddelande på deras anslagstavla, och detta gav inte något resultat.⁷⁹ Det hjälpte heller inte att annonsera på deras, eller "Sylvesters", hemsida.⁸⁰ Och att annonsera i någon av RFSL:s tidskrifter var uteslutet, med tanke på den ansevärdiga summa pengar de ville ha för en annons.⁸¹ Långt om länge fick

⁷⁶ Eller, som jag också kommer att kalla dem, forskningssubjekt. Då jag anser det vara viktigt att, i likhet med Skeggs (1999), s 40-50, ta fasta vid att de individer jag intervjuar är subjekt, inte objekt.

⁷⁷ Detta kan emellertid också ha sina fördelar. Se gärna Sandell (1997), s 147, angående dilemmat, att som lesbisk forska om lesbiska. Viss misstänksamhet verkar råda angående möjligheterna att göra en objektiv tolkning av sitt material i ett fall som detta. Kanske är det således en fördel för mig att vara heterosexuell, eftersom jag inte tolkar utifrån några personliga erfarenheter och således har den distans som krävs, för en vanligt förekommande uppfattning av vad god forskning innebär.

⁷⁸ Mer om detta längre fram i texten.

⁷⁹ Jag skall medge att jag var mäktigt besviken på det mottagande jag fick av RFSL, då jag hade väntat mig ett större engagemang från deras sida. Efter en tid insåg jag emellertid att detta kan förklaras av att de eventuellt kontaktas av många personer i min situation. RFSL-rådgivningen gav mig emellertid ett mycket bättre och professionellare mottagande. Angående meddelandet, se: *Bilaga 2*.

⁸⁰ RFSL:s hemsida: <http://www.rfsl.se/>. Sylvesters hemsida (en "datingsajt" för homosexuella män) upplystes jag om av Klas. Denna gav visserligen en träff, men personen i fråga bodde tyvärr i Stockholm. Sylvesters hemsida: <http://www.sylvester.se/>.

⁸¹ Visserligen berättade Bengt att man kan annonsera gratis i RFSL:s tidning under "söktes", där kontaktannonser normalt står nedskrivna. Tyvärr fick jag detta råd för sent, eftersom samtliga intervjuer redan var inbokade.

jag emellertid tag på det antal intervjupersoner jag var i behov av och en lyckträff var att jag, via en kurskamrat, fick tag på David. Inte nog med att detta blev min första intervjuperson,⁸² tack vare honom fick jag nämligen tag på två andra intervjupersoner. Han kom nämligen med den briljanta idén att skicka ut ett gruppmeddelande⁸³ på en intern e-postlista, som jag annars inte hade haft tillgång till. Den allra största hjälpen fick jag emellertid av Mats. Genom några telefonsamtal till diverse ”arbetsplatser med gayanknytning” fick jag tag på honom. Efter en tid återkom han till mig med meddelandet att han själv, och två av hans vänner, var villiga att ställa upp. Dessutom bestämde vi träff på ”Klubb Indigo” (RFSL:s pub) i Malmö och där hjälpte Mats, och en annan av hans vänner, mig med att få tag på ytterligare tre personer. Övriga forskningssubjekt fick jag tag på via de personer jag redan hade intervjuat. Av dessa bör framförallt Bengt nämnas, då han var till mycket stor hjälp.

Något annat som förvånade mig angående mina forskningssubjekt, var att det visade sig vara mycket svårare att få tag på kvinnliga, än manliga, intervjupersoner. Det dröjde nämligen många månader av sökande innan jag fick tag på min första lesbiska intervjuperson. Anledningen till detta är emellertid oklar. Kanske är det lättare att prata om den här typen av frågor med någon av samma kön, kanske har män lättare att ställa upp på intervjuer eller så är det endast tillfälligheter som har ställt till det för mig. Detta är således anledningen till att en övervägande del av mina intervjupersoner är män. Det är emellertid inte nog med detta. Även den litteratur jag har tagit del av har till den största delen behandlat homosexuella män. Tyvärr har jag därför hamnat i en situation där jag har blivit tvungen att koncentrera mig på homosexuella män, vilket gör att min forskning dessvärre förenas med huvuddelen av den forskning som bedrivits om homosexualitet.⁸⁴

Jag vill även nämna något om genomförandet av intervjuerna. I detta fall lämpade det sig alldeles utmärkt med relativt ostrukturerade, men i viss mån standardiserade, intervjuer.⁸⁵ Jag har således använt mig av en intervjuarguide för att inte glömma bort att ställa de viktigaste frågorna till samtliga forskningssubjekt. Jag har emellertid inte följt denna slaviskt utan har frångått denna, om intervjun har tagit ett steg i riktning mot någon speciell fråga. Dessutom har jag självklart ställt passande följdfrågor om något intressant tema har tagits upp. Vid ett fåtal tillfällen har detta lett till jag lagt till ytterligare någon fråga i intervjuarguiden, om

⁸² Läs: första intervjuperson till denna uppsats, Arne intervjuade jag vid ett tidigare tillfälle.

⁸³ Se: *Bilaga 2*.

⁸⁴ Sandell (1997), s 146-158.

⁸⁵ Se: *Bilaga 1*.

ämnet har visat sig vara särskilt intressant.⁸⁶ Samtliga intervjuer har dessutom spelats in på band då alla intervjupersoner samtyckte.

Efter det att intervjuerna genomfördes skrev jag ned dem. Detta försökte jag att göra omgående och oftast skedde det dagen efter intervjuens genomförande. Då samtliga intervjuer var nedskrivna, vilket visade sig bli drygt 100 sidor text, läste jag igenom dem. Därefter började jag att analysera dem genom att hitta likheter och skillnader mellan de olika intervjuerna. Efterhand hittade jag intressanta problemområden som jag ville undersöka och koncentrerade mig därefter på ett sådant åt gången. Därefter tog jag mig an ett nytt problem och gick återigen igenom samma process. Jag har således inte arbetat utifrån någon specifik teori, utan har fokuserat mig på mitt unika material och försökt att skapa någonting utifrån detta.

4.1. Presentation av forskningssubjekten och platserna för intervjuernas genomförande

Mina intervjupersoner är elva till antalet och har självklart fått fingerade namn. Samtliga, utom Jörgen och Klas (som bor i Stockholm respektive på sin skola ute på landsbygden), lever i Malmö- Lund- regionen och deras ålder varierar från 26 till 53 år. Sju av dem är män och samtliga betecknar sig som homosexuella, även om flera av dem ogillar sexuell klassificering.⁸⁷ Åtta av intervjupersonerna förvärvsarbetar medan två studerar och en är arbetslös, de sistnämnda har emellertid arbetat tidigare. Sex stycken av dem har en akademisk examen från universitet eller motsvarande. Nedan följer en kort presentation av intervjupersonerna och deras yrkeskarriärer.

Arne är 53 år gammal och har arbetat som larmoperatör den största delen av sitt yrkesverksamma liv, han var 13 år då han upptäckte, och kom ut med, sin homosexualitet. *David* är 26 år och arbetar som jurist. Han upptäckte att han var homosexuell då han var 15 och kom ut som 16-17-åring. *Ulf* är 39 år och arbetar som vårdare på en gruppbostad, men har också erfarenhet från restaurangbranschen. Han upptäckte sin homosexualitet som 12-åring och kom ut i 20-års åldern. *Klas* är 26 år och studerar, men har tidigare arbetat som civilingenjör inom det militära. Han upptäckte sin homosexualitet som 15-16-åring och kom ut i 20-års åldern. *Bengt* är 46 år arbetar som präst inom svenska kyrkan. I efterhand har han kommit fram till att det var i 8-års åldern som han upptäckte sin homosexualitet, men han tror att han blev medveten om det i 14-15-års åldern. Han började att komma ut inför sina anhöriga då han var 24-25 år gammal. *Britt* är 42 år och arbetar som projektledare och konsult. Hon upptäckte sin homo-

⁸⁶ Patel & Davidson (1994), s 60-61 och Ejvegård (1996), s 46-50.

⁸⁷ Se: 5.2.7. Övriga problem- problem i privatlivet.

sexualitet, och kom ut, som 28-29-åring. Både *Mats* och *Tobias* arbetar med informationsverksamhet. *Tobias* har emellertid mestadels arbetat inom restaurangbranschen medan *Mats* bl a har erfarenhet från expeditiönsbranschen, dessutom har *Mats* arbetat professionellt med teater sedan 1979. *Mats* är 43 år och upptäckte sin homosexualitet i 18-års åldern och kom ut ett år senare. *Tobias* är 40 år och upptäckte sin sexualitet då han var 16 år, sju år senare kom han ut. *Ingrid* är 37 år och studerar, men har tidigare arbetet inom vården. Hon upptäckte att hon var lesbisk som 22-åring och kom ut tre månader senare. *Eva* är 35 år och är arbetslös, men har arbetat som kemist. Hon upptäckte sin homosexualitet då hon var 25 år och kom ut då hon var 27. Avslutningsvis, *Helena* är 32 år och arbetar som församlingspedagog inom svenska kyrkan. Hon var 24 år då hon upptäckte sin homosexualitet och påbörjade sin komma-ut-process samma år.

Som synes har jag en relativt god spridning av yrken bland mina forskningssubjekt (även om jag anser att jag exempelvis saknar några traditionella manliga arbetaryrken, som fabriks- eller byggnadsarbetare), men det bör tilläggas att vissa intervjupersoner endast har arbetat ett eller ett fåtal år inom nämnda yrke, medan andra har arbetat uppemot 30 år på sin nuvarande arbetsplats. Intervjuerna genomfördes på forskningssubjektens arbetsplatser, i deras hem eller på kaféer och samtliga pågick mellan 40 och 90 minuter. Om miljön har haft någon betydelse för intervjuerna är oklart. Jag föredrar emellertid att genomföra intervjuer hemma hos intervjupersonerna och i andra hand på deras arbetsplatser. Jag känner mig således inte lika bekväm i intervjurollen på ett kafé.⁸⁸ Om intervjupersonerna kände likadant kan jag inte svara på. Inte heller märkte jag någon avgörande skillnad på hur intervjuerna förflöt, förutom att de intervjuer som genomfördes hemma hos forskningssubjekten blev något längre i genomsnitt. Den största skillnaden var emellertid inte den effektiva intervjutiden, utan tiden före och efter intervjun, då jag kunde prata fritt med intervjupersonerna och på så sätt lära känna dem bättre.

⁸⁸ De flesta intervjuerna har därför genomförts hemma hos forskningssubjektet eller på deras arbetsplatser, medan endast två intervjuer genomfördes på kafé.

5. Resultat

Jag börjar denna resultatgenomgång med det första potentiella problemet i arbetslivet, nämligen anställningsprocessen.

5.1. Huruvida sexualiteten nämns under anställningsprocessen och i vilken grad intervjupersonerna kommer ut under anställningen.

Huruvida sexualiteten bör diskuteras innan, och under, anställningsprocess är en av många frågor det råder delade meningar om, bland mina intervjupersoner. Britt har ofta med föreningsmeriter från RFSL i sina ansökningshandlingar eftersom det är en stor merit och på det sättet antyder hon således att hon är lesbisk, redan innan hon blir kallad på intervju. Även Ulf har gjort på liknande sätt. Han har tidigare arbetat på en restaurang som drivs av RFSL och har haft med detta som referens i anställningshandlingarna vid sökandet av vissa arbeten. På andra arbeten, däribland det nuvarande, har han emellertid varit mycket mer avvaktande: "...när jag flyttade ned hit så beslutade jag mig för att inte säga någonting, utan vänta in frågan... men jag försökte inte dölja och jag hade bl a mina guldringar i öronen". Dessutom menar han att man kan använda sig av generella termer när man diskuterar partners, istället för att nämna kön. En orsak till att Ulf har skött "utkommandet" på arbetsplatser på olika sätt har med åldern att göra. Under 80-talet när han arbetade på sjukhus "gick [det] så långt att... man till slut blev en 'screaming bitch', alla kände ju till bögen som jobbade på intaget. Man blev ju förespråkare för homosexuella hela tiden." Numera har detta dock förändrats och Ulf fortsätter:

Man vill inte springa runt och säga: 'hej, jag heter [Ulf] och jag är bög' till var och varannan. Det hade man när man var i 20-års åldern, precis när jag kom ut var det livsviktigt att göra det... jag tror det handlade mer om osäkerhet då. Att det var väldigt viktigt att känna sig säker i sig själv. Nu bryr jag mig inte om vad folk tycker och tänker. /---/ I och med att jag ville gå in i en aktiv roll, jag är ute efter [högre befattning] så var det viktigt att jag blev bedömd utifrån min bakgrund i kunskap... och inte min sexuella läggning.

Förutom att åldern påverkar Ulfs strategi att komma ut på en ny arbetsplats menar han således att hans framtida karriär kan vara beroende av hur detta sköts.

Långtifrån alla har emellertid en period i sitt liv liknande den Ulf berättar om. Tobias har aldrig pratat om sin sexuella läggning med sina arbetsgivare, eftersom han anser att det inte finns någon anledning till det. Han har emellertid aldrig dolt sin sexuella läggning:

[M]en det är inte heller någonting jag skyltar med det första jag gör. Det är en bit av mig . I första hand är jag [Tobias], det är så jag vill bli sedd. ... Sen, om folk ställer frågor rörande min sexualitet så är jag fullt öppen med det, det är ofta så min läggning har kommit fram. ... Då det har funnits ett forum har det kommit av sig själv. Men det är inte så att jag letar upp ett forum för att tala om min sexualitet. ... Jag tycker fortfarande att det är oväsentligt vad jag gör i min sängkammare.

Ytterligare en strategi är att, under formella omständigheter, berätta om sin sexualitet i samband med presentationen av sig själv vid ett nytt arbete. Detta är någonting som både Klas och Ingrid har provat. Klas gjorde detta på sin nuvarande utbildning: ”Första dagen [under den andra veckan] hade vi en presentation där alla skulle presentera sig, på 10-20 minuter ska man prata om sig själv, vad man gjort och vem man är. När det kom till min tur... så berättade jag för allihopa”. Anledningen till att Klas valde att göra på det här sättet är att alla i hans klass bor på samma korridor på skolan och att det, på nära närheten, är ”lika bra att berätta det på en gång”. Orsaken till att Ingrid gjorde likadant då hon arbetade som föreståndare på ett hem för autistiska ungdomar, är inte helt olik Klas:

Jag vet hur det är i vården, det är väldigt mycket privatsnack och mycket spekulationer. Jag tog det direkt i min presentation [för arbetsgruppen], hur gammal jag var, att jag var sambo med en kvinna som hette si och så och att vi hade varit ihop så många år. Ja, sedan lite om min bakgrund och såklart arbetet. Det var inga problem.

Lyckligtvis är det inte någon som har blivit tillfrågad om sin sexualitet under anställningsintervjuerna.⁸⁹ I vissa fall har detta emellertid kommit fram på andra sätt. Ingrid har själv berättat, då hon har fått frågan om hon är gift, sambo eller har barn: ”Då har jag sagt att jag är sambo och oftast kommer frågan automatiskt: ’jaha, och vad gör din man?’ och då har jag bara ändrat på det: ’Nej, det är en kvinna och hon arbetar med...’”. Även Bengt har gjort på liknande sätt. Han fick den mer neutrala, och kanske mer fördelaktiga, frågan: ”Hur ser din familjebild ut?” vid en anställningsintervju och kunde då berätta om sin pojkvän och vad han sysslade med. Klas skötte det hela genom att, i ett tidigt skede av en intervju, antyda att han var homosexuell och väntade sedan in frågan för att därefter besvara den. Eva har emellertid gjort precis tvärt emot de ovan nämnda:

- (I) Har du, i någon anställningsintervju, fått frågan om din sexualitet?
- (E) Nej. Faktiskt inte. Men de brukar vilja veta om man har nåt förhållande, men inte sexualiteten i sig. Nej.
- (I) Har du berättat det själv?

⁸⁹ Ett undantag är emellertid Mats. Han har fått frågan utomlands, vid anställning som dansare, men menar att mycket speciella omständigheter råder vid dessa anställningar.

- (E) Ja, men jag har faktiskt lyckats, jag har på något vis kommit runt själva frågan, vilket kön det har varit. De har frågat om jag är gift eller förlovad eller tillsammans med nån. Och då har jag bara svarat 'Ja' ...så har jag lyckats komma runt det. Jag är lite skeptisk, faktiskt, att berätta det vid anställningsintervjuer, för det är ett så känsligt läge. Det finns ju folk med så mycket olika uppfattningar, som inte är speciellt öppna och man vill inte riskera att förlora ett jobb, eller komma in, innan man börjat på ett jobb. ... Jag kan inte säga hur jag skulle göra idag. Det beror lite på läget faktiskt.
- (I) Känner du av den person som intervjuar dig?
- (E) Ja, jag tror det.

Om man känner sig osäker och inte vill tala om sin sexualitet redan i anställningsintervjun, men ändå känner att det är viktigt att det kommer fram, kan man göra som Helena:

- (H) Jag har berättat för mina chefer, det första jag har gjort när jag har blivit anställd. Jag har inte fått frågan men... jag öppnade för ett samtal för jag tyckte det var viktig att säga något.
- (I) Varför har du berättat detta direkt?
- (H) Jag tror att jag var mer rädd för prat tidigare. I och med att jag jobbar med barn och ungdomar var jag rädd för föräldrars reaktioner, om de hör att en homosexuell ledare åker iväg med en konfirmationsgrupp och övernattar⁹⁰... idag skulle jag nog ha sagt det på ett annat sätt redan i intervjun.

Det skall dock tilläggas att det vanligaste tillvägagångssättet, bland intervjupersonerna, är att berätta för sina arbetskamrater i en naturlig process, då tillfälle ges.

Avslutningsvis vill jag också nämna att nio av forskningssubjekten är, eller har varit, öppna inför samtliga på sina arbetsplatser. Endast David (på sin nuvarande arbetsplats) och Eva (på sina tidigare arbetsplatser) är öppna enbart inför en viss del av sina arbetskamrater. Jag vill dock tillägga att det självklart finns många homosexuella som aldrig kommer ut på sina arbetsplatser. För det första var det ett krav att intervjupersonerna skulle ha kommit ut, de som inte har kommit ut har jag m a o inte kommit i kontakt med. För det andra menar flera av forskningssubjekten att förvånansvärt många av deras vänner inte är öppna på sina arbetsplatser.⁹¹ En av dessa är Mats, som säger:

Jag har frågat lite bland mina vänner om de kan tänka sig att ställa upp [på en intervju]. Och det är förvånansvärt många som säger just att 'Nej, det kan jag inte för jag har faktiskt inte varit öppen på min arbets-

⁹⁰ Fördomar, om föräldrars fördomar, är för övrigt något som fick Klas att hålla inne med sin homosexualitet tills det att han flyttade till Stockholm för att studera. Han trodde nämligen att han inte skulle bli accepterad som homosexuell på den dykarutbildning (för framförallt barn och ungdomar) där han arbetade extra.

⁹¹ Detta var, enligt flera intervjupersoner, den främsta orsaken till att jag hade problem med att få tag på intervjupersoner. *Se: 5.8. Varför det har varit svårt att få tag på intervjupersoner och anledningar till att vissa, trots allt, lät sig intervjuas.*

plats', vilket förvånar mig ganska mycket. Då har ju jag känt, jag är kanske jättelyckligt lottad. ... Men det är nog kanske fler som är anonyma på sina arbetsplatser än vad man tror, eller vad *jag* tror i alla fall.

5.2. Diskussion kring problem i arbetslivet

Vare sig man väljer att leva kvar i garderoben eller att vara fullständigt öppen på sin arbetsplats, riskerar man, som homosexuell, att utsättas för problem. Nedan sammanfattar jag de problem som mina intervjupersoner har berättat om. Jag börjar, återigen, med anställningsprocessen.

5.2.1. Problem under anställningsprocessen

Eftersom endast ett fåtal av intervjupersonerna har låtit antyda att de är homosexuella *innan* de fått komma till anställningsintervju är det svårt att skapa sig en uppfattning om hur ofta detta kan vara till nackdel för personen i fråga. Det hela underlättas heller inte av att det är mycket svårt att bevisa att man inte blir kallad till en anställningsintervju, just beroende på att man är homosexuell. Ulf misstänker emellertid att han har blivit missgynnad beroende på att han har haft med den RFSL-drivna restaurangen⁹² som referens i sina ansökningshandlingar:

Jag sökte ett antal gruppboende runt omkring [en av Sveriges storstäder] och det var flera som jag fick avslag ifrån som jag tyckte var konstigt i och med att jag hade varit på [NN] så lång tid och det är ett pionjärboende. Det är en ganska stor merit av att ha varit där och jag hade ett underbart arbetsintyg från min chef. ... Jag vet inte om det låg i botten för det tog jag aldrig reda på. Sen så kände jag det att om det var problem, så var jag inte intresserad av att jobba där heller. Jag behöver ju inte skapa mer problem än vad jag har.

Nästan lika svårt är det att uttala sig om huruvida homosexuella inte får vissa tjänster. Bland mina intervjupersoner har jag emellertid blivit upplyst om ett tillfälle då detta har skett. Bengt blev nämligen utsatt för detta vid sökandet av en tjänst i Danmark.⁹³ Bland 90 sökande var endast Bengt och en kvinna kvar i den sista gallringen. Kvinnan i fråga blev till slut den som drog det längst strået och Bengt frågade därefter om hans sexualitet var anledningen till detta. Han fick dock svaret att ”det absolut inte var fallet”. Bengt lärde emellertid känna den kvinna som fick tjänsten och fick genom henne reda på att han inte hade anställts eftersom han var öppet homosexuell och att detta skulle vara ”mycket stötande för många kyrkliga grupper”. Detta är m a o ett uppenbart fall av diskriminering och Bengt säger: ”så ruttet är det, det är så

⁹² Se: 5.1. Huruvida sexualiteten nämns under anställningsprocessen och i vilken grad intervjupersonerna kommer ut under anställningen

⁹³ Jag anser att det är alldeles för intressant för att inte nämna, trots att tjänsten gäller Danmark.

skitigt. Jag skulle egentligen ... ha satt dit dem.". Som anledning till att han inte anmälde händelsen anger han att det skedde i Danmark "på något osäker mark" och tillägger "skulle det hända idag så skulle jag ju inte hålla tyst". I övrigt har mina intervjupersoner inte rapporterat om några problem innan anställning påbörjats. Däremot menar Britt, även hon aktiv inom svenska kyrkan, att det är relativt vanligt att homosexuella nekas tjänster inom kyrkan: "Det har ju tidigare varit så i alla stiftet att man vägrat homosexuella prästvigning. Nu gör man det inte mer än i några av stiftet. ... Vad man kan säga om detta är att detta går hand i hand med kvinnoförtryck."

5.2.2. Problem förenade med arbetskamrater

Ovan har jag visat hur man kan utsättas för problem under anställningsprocessen. Det är emellertid först då man påbörjat sin anställning som de verkliga problemen, som exempelvis mobbning, kan komma att infinna sig.

Helena är den enda av mina intervjupersoner som säger sig ha känt sig kränkt i arbetslivet. Detta var i samband med "Ecce-Homo-utställningen", vilken hela hennes arbetslag gick för att se tillsammans. Efter besöket följde en mycket hetsig diskussion, där framförallt frågan om homosexuella och adoption debatterades. I denna gick en kvinna hårt åt Helena, vilket hade till sin följd att Helena kände sig oerhört kränkt, eftersom inte någon av hennes arbetskamrater försvarade henne. Hon berättar: "Nu har vissa delar av arbetslaget bytts ut [inklusive den kvinna som trakasserade henne]. Men just då kände jag att någon kunde ha hejdat henne, då hon gick på väldigt hetsigt och aggressivt mot mig." Helena tror emellertid att detta, till viss del, kan förklaras av att hon var relativt nyanställd och att homosexualitet var något nytt för flertalet av hennes arbetskamrater.

Det är inte någon av intervjupersonerna som har blivit mobbad på sina arbetsplatser. Däremot berättar Ingrid om den tidpunkten då hon arbetade med autistiska ungdomar. På denna arbetsplats blev en av hennes kollegor, en manlig homosexuell, mobbad av en grupp medelålders män. Då jag frågar henne varför han, och inte hon, blev mobbad är hon osäker. Hon säger emellertid att: "han tog nog mer skit än vad jag gjorde, jag tolererade inte det, så jag tror att han tog för mycket skit utan att säga ifrån". Då jag vidare frågar Ingrid om det är viktigt att vara självsäker svarar hon att det egentligen inte har med självsäkerhet att göra utan

att det snarare är viktigt att vara trogen sig själv och att känna var ens gräns går.⁹⁴ Det bör dock tilläggas att Ingrid, i egenskap av ledare, säkerligen hade en fördel p g a detta.

Bengt menar emellertid att det finns ytterligare en dimension i att inte accepteras som homosexuell i sitt yrke och säger: "...jag känner mig väldigt privilegierad, jag har aldrig blivit mobbad. [Men] jag möter ju kollegor som förtalar min homosexualitet och inte tycker att jag ska få vara präst, eller ha en sån här position." Bland arbetskamraterna på hans arbetsplats är det emellertid inte någon som förtalar honom p g a hans sexualitet. Däremot menar han att "enskilda säkerligen [kan] ha problem och skruva på sig om vi [arbetsplatsens homosexuella] tramsar, eller om jag är lite för tydlig och uttalar mig om saker som händer". Detta är emellertid inte något som bekymrar honom. Han menar också att:

...till homosexuella kan man stå på predikstolar överallt och säga precis vad som helst. Min arbetsmiljö ser jag precis som ringar på vattnet. Det är här på mitt rum, på den här våningen, i stiftet, i kyrkan i Sverige, i den världsvida kyrkan. Som kristen och som präst lever man i de här olika sektionerna. ... [J]ag vet att jag har systrar och bröder i andra kulturer och länder som absolut inte kan leva som jag gör, som får smyga med det. Så därför blir, på frågan om min arbetsmiljö, de här sakerna som drar ned mig och det drar ned en, ibland lika mycket som om nån säger 'du är onormal' eller 'fy fan vad äckligt'.

Dessutom tillägger han att de inom kyrkan, som är mot homosexualitet, tar till bibeln som argument. "De säger 'du kan läsa utantill och innantill och du vet vad Guds ord står för. Står du inte för den rena läran och en klassisk kristen tro?' som om den hade varit entydig årtusenden igenom. Det är ju lögn bara det." I övrigt anser han att "tystnadens kultur" kan vara nog så påfrestande. "Det heterosexuella är så självklart att prata om, men det är onormalt om jag varit på bio med [NN]." Därefter läser Bengt ett träffande citat ur en bok som ett exempel på vad som kan provocera honom:

När Kalle vid morgonkaffet berättar att han varit ute med sin kille suckar fru Pettersson 'måste du tala om det där jämt' och vrider på vigselringarna. 'Vi andra pratar ju inte om vår sexualitet hela tiden', sedan fortsätter hon att berätta om sin man Björn, deras förestående silverbröllop och de problem de haft med svärmor och barnen.

Mats mobbades visserligen aldrig, men kände sig däremot något utanför, då han arbetade med spedition. Anledningen till detta var att arbetsmiljön var mycket mansdominerad och att det var "ett grabbigt jobb". Mats kom endast ut inför sina två närmaste arbetskamrater på arbets-

⁹⁴ Detta är för övrigt den orsak som, så gott som, samtliga intervjupersoner anser vara den mest avgörande angående hur det är att leva som homosexuell. Läs mer om detta under: 5.2.6. *Problem i förhållande till den homosexuelles öppenhet.*

platsen. Förklaringen till detta är att han var ung och osäker samt visste att han inte skulle arbeta inom företaget speciellt många år. Dessutom märkte han vilken syn många av hans arbetskamrater hade, då dessa varnade honom för att prata med arbetsplatsens andre homosexuella man och citerar dem: ”Akta dig för att snacka med honom. Han är ju *sån*.” För de tänkte nog inte att jag var *sån*.”

Arne menar att det exempelvis förekommer att människor yttrar ”böggjävlar”, men att han inte bryr sig om detta. Däremot är han medveten om att det finns de som reagerar på sådant. Hans erfarenhet är emellertid att detta är kopplat till hur mycket man har kommit ut. De som lever kvar i garderoben, menar han, är de som har svårast med denna typ av bemötande.⁹⁵ Britt har emellertid aldrig hört negativa kommentarer. Däremot menar hon att ”böggjävlar” florerar. Detta var någonting som berörde henne längre tillbaka, men idag menar hon att hon inte är känslig för den typen av lustigheter. Hon är dock medveten om att detta kan bero på att det inte är lika vanligt att man driver med lesbiska och att det kanske hade varit annorlunda om hon hade varit man. Dessutom menar hon att ”flata” inte används på samma sätt som ”bögg”, i bemärkelsen att, som hon säger, ”ange något som är över måttan, t ex telefonbögg, någon som hela tiden hänger i mobiltelefonen”. Bengt instämmer i detta. Han menar att det är viktigt att skilja på att ”man kan skratta *åt* människor och man kan skratta *med* människor”. Det sistnämnda behöver man inte vara något negativt. Ulf menar t o m att det kan vara positivt, och säger: ”då vet jag att jag är erkänd för vad jag är”. Klas anser emellertid att det beror på vem skämtet kommer ifrån:

- (I) Du kan leva med att höra sånt [’böggjävlar’]?
- (K) Ja, om det inte kommer från fel person. Om första intrycket är positivt, då kan jag ta ganska mycket, då vet jag att de säger bara det för att man ska säga det, det är lagligt att skämta, om man säger så. Däremot om det kommer in en människa som jag inte tycker om, någon som jag inte tål av någon konstig anledning. Då blir jag illa berörd ganska fort. Det finns vissa i min bekantskapskrets, om de säger minsta lilla grej, då säger jag åt dem att jag inte tolererar sånt. Men mina riktigt bra kompisar, de i skolan t ex, de kan säga hur mycket som helst. Det spelar ingen roll.

5.2.3. Problem förenade med arbetsgivare

Då jag frågar Britt om vilket som är vanligast: att diskrimineras av sin arbetsgivare eller av sina arbetskamrater, svarar hon: ”Jag tror faktiskt det sistnämnda, men jag tror att de två hänger ihop”. Till skillnad från problem med arbetskamrater, är det emellertid inte någon av intervjupersonerna som, på grund av sin homosexualitet, har utsatts för problem från sina arbetsgiva-

⁹⁵ Se: 5.2.6. *Problem i förhållande till den homosexuelles öppenhet.*

re. Däremot menar Britt att ”det finns ett uppenbart förtryck som sker generellt, oberoende av den enskilde individen” och tillägger ”det finns ju enskilda personer som vägrats befördran, löneförhöjning eller liknande, det är inget snack om den saken”. När jag vidare frågar henne om detta är någonting hon vet, eller endast tror, svarar hon att det har hänt goda vänner till henne. Hon anser också att svenska kyrkan är särskilt dålig och säger: ”[D]är har jag flera goda vänner som har blivit uppsagda från sina tjänster p g a att de är homosexuella, men detta är några år tillbaka i tiden [t o m 1997, och eventuellt början av 1998], jag vet inte riktigt om det är aktuellt i dagsläget”. I övrigt menar intervjupersonerna att de inte känner till några problem som deras homosexuella bekanta har blivit utsatta för av sina arbetsgivare. Tvärtom menar Ingrid att: ”de har haft stora framgångar i sitt arbetsliv. Sen kan jag i och för sig inte svara på hur de går tillväga, hur öppna de är på sina arbetsplatser eller hur öppet de pratar om sin sexualitet”. Även Ulf vittnar om ett problem som kan uppstå för minoritetsgrupper i allmänhet och homosexuella i synnerhet: ”Det finns en del, speciellt homofober, som oavsett om det är ett bra eller dåligt beslut tar det som negativt, beroende på vem som säger det ...folk har röstat ned förslag som har varit ’jävla’ bra förslag.”

Innan jag går vidare med att diskutera problem vill jag nämna något som jag uppfattar som mycket intressant. En av mina intervjupersoner tipsade mig om en homosexuell man som, p g a sin homosexualitet, hade sagts upp från sin arbetsplats (nedan kallad A). Av intervjupersonen fick jag ett telefonnummer till en vän (B) till den man som hade blivit uppsagd, intervjupersonen i fråga kände nämligen inte honom som hade blivit uppsagd, de hade däremot en gemensam bekant. Jag ringde till B vid ett flertal tillfällen och varje gång lovade han att han skulle be A att kontakta mig, antingen för att bestämma tid för en intervju eller för att avböja. Till slut rann tyvärr tiden iväg utan att A hörde av sig och jag fick således aldrig den intervju jag så gärna ville ha. Det jag vill ha sagt med denna historia är två saker. För det första att homosexuella uppenbarligen kan bli uppsagda från sina arbetsplatser p g a att sin sexualitet (detta har man för övrigt kunnat se några exempel på i massmedia under våren 2002, dessutom vill jag hänvisa till HomO:s statistik⁹⁶). Det andra jag vill visa är att A uppenbarligen inte ville ställa upp på en intervju. Kanske antyder detta att mina förhållandevis positiva resultat beror på att ”rätt” eller ”fel” personer har låtit sig intervjuas.

⁹⁶ Se: *Bilaga 3-5*.

5.2.4. Samarbetssvårigheter

Inte en enda av intervjupersonerna har upplevt att någon av deras arbetskamrater har haft svårt att samarbeta med dem beroende på deras homosexualitet. Bengt berättar emellertid om ett tillfälle då hans homosexualitet har hindrat ett presumtivt samarbete:

I nåt sammanhang var det nån av mina kollegor som ville att jag skulle medverka i ett sammanhang kring killar och mansbilder. Då var det en i den projektgruppen, som inte jobbar här, som sa att 'honom kan vi ju inte ha med, han är ju homosexuell'. ... Efter detta är det oftare att de kommer 'vi ska ha en mansgrupp, en manshelg med temaföreläsningar, kan inte du komma och prata om killar, mansbilder och homosexualitet, utifrån *ditt* perspektiv?'

Redan i min första intervju, med David, visade det sig emellertid att jag kunde vända på den ursprungliga frågan. Då jag frågade honom om någon på arbetsplatsen hade svårt att samarbeta med honom svarade han nämligen nekande, men tillade att han däremot hade svårt att samarbeta med en, som han misstänkte var homofob: "Det är eventuellt den här domaren som vi pratade om tidigare, som är lite chauvinistisk i allmänhet, men på senare tid har jag funderat på om det inte är jag som har haft problem att samarbeta med honom." På detta sätt fick jag ytterligare en aspekt på frågan, som jag drog nytta av i resterande intervjuer. Mycket riktigt fanns flera fall där man själv hade haft, eller trodde sig skulle ha, svårt att samarbeta med en arbetskamrat som ogillar homosexuella. Ingrid återger ett tillfälle då en medelålders man på hennes arbetsplats "berättade väldigt mycket bögskämt och hemskt tråkiga saker". Detta klarade hon emellertid av genom att konfrontera honom och fråga: "har detta nånting [att göra] med den uppgiften vi ska lösa? Annars tycker jag du ska lämna detta för jag är inte intresserad av att höra sån skit". Andra intervjupersoner, däribland Mats, är emellertid positiva:

Jag skulle se det som en utmaning, ett äventyr. Att kunna nå över homofobin, vilket jag tror handlar mycket om okunskap... Oerhört lösningsfokuserat hade jag gått in, att verkligen hitta en väg att klara arbetet, det hade blivit ett äventyr som jag skulle klara att genomföra.

5.2.5. Problem i förhållande till olika typer av arbetsplatser

Flertalet av intervjupersonerna menar att de är privilegierade beroende på att de inte arbetar på de typer av arbetsplatser där homosexuella, generellt, utsätts för problem. Sådana arbetsplatser anses framförallt vara traditionella manliga arbetarklassarbetsplatser och då jag frågar Tobias om homosexuella blir utsatta för problem i arbetslivet svarar han:

- (T) Det är ju, både Ja och Nej. Det är svårt att svara på entydigt. Jag tror mycket, mycket hänger på vilken arbetsmiljö man befinner sig i. Men det är klart, visst har jag hört talas om folk som blivit oerhört utsatta i det ögonblick det kommit fram att de är homosexuella på sin arbetsplats. Så, visst existerar det. Ja det gör det ju säkert. Även om det är mer accepterat idag än vad det var tidigare. Det är ju lättare idag att prata om sin homosexualitet än det var, när jag tog mina första trevande steg, i slutet av 70-talet. Då var det, visst fanns det en öppenhet. Men, men, det var ändå en ganska så tuff attityd.
- (I) Vilken miljö tror du är värst?
- (T) Nu har jag jobbat inom restaurang. Och restaurangmiljö har alltid varit en stor plats för gaymänniskor. Så att där har det alltid funnits ett större accepterande. Sen tror jag ju att ju mer manliga och tuffare yrken, på ett bygge kan jag nog tänka mig att det är en tuffare attityd. För där tror jag nog att man som homosexuell kan bli ett hot mot manligheten. Så att, det är ju klart, ju mer mansdominerade yrken, där tror jag nog att miljön är lite kärvare. Snacket är för det första annorlunda. Det vet man ju.
- (I) Är detta vad du tror, eller vet?
- (T) Ja men alltså, Nej, det vet jag. Jag har egna erfarenheter. Jag har ju väldigt många bröder. Och många av dem jobbar inom ... mekaniker, låssmed, plåtslagare och så. Och jag vet ju min fars egen attityd, som är montör, plåtslagare o svetsare. Här ligger en annan attityd, och som sagt, snacket är också lite annorlunda. Det är lättare att dra bögskämt på en arbetsplats där du kan utgå från att de flesta är heterosexuella. Och... många homosexuella söker sig kanske inte till den typen av yrken. Många homosexuella jobbar inom akademiska yrken. Om man tittar så har många av de homosexuella, oftast utbildning och kreativa yrken, men det är ju inte alla. Visst finns det många snickare som är gay, men det är liksom... men det är ju spekulation.

Om detta endast är spekulationer och fördomar är däremot oklart. Helena instämmer dock med Tobias:

Det är därför det blir intressant att du ändå har intervjuat mest akademiker. Jag, det är möjligt att det är en fördom jag har, men jag tror att det är lättare bland akademiker. Jag tror att det är lättare om man har en högre utbildning, för man kanske har mött fler människor. Det är möjligt att det är en fördom, jag säger det igen, men det skulle varit intressant att veta t ex hur det ser ut inom vården. Jag tänker på de omskrivna fallen av undersköterskan/ skötaren som blev utstött och trakasserad av sina arbetskamrater. Och jag vet inte, ännu en fördom jag har är att en väldigt mansdominerad arbetsplats, på verkstadsgolvet är det kanske svårare att vara, men jag vet inte. Det är de bilderna jag har.

Även Klas tankegång är densamma, och säger: ”Jag tror det är lättare i den akademiska världen, framförallt serviceyrken, än om man hamnar på ett stålverk t ex, med den grabbiga stämningen, det hänger flickor på kalendrar och sånt.” Britt menar också att: ”de arbetsplatser där man har problem med jämställdhetsfrågor är ofta de som har problem med homosexuella. Jag tror det rör sig om vilken typ av arbetsplats det är, generellt sett... det har inte med bransch att göra”. Om detta har emellertid Ulf en annan uppfattning:

- (U) [A]lla reformerar sina arbetsplatser, man byter ut för att attrahera den yngre publiken. ... Så jag tror inte behovet [av ett större accepterande] är så stort. Sen finns det ju vissa gråzoner som IT-branschen t ex, med taskiga anställningsvillkor, projektanställningar o s v, vilket gör att det bygger på att det är rätta, maskulina typer som jobbar ihop. Man får inte sticka ut om man inte är exceptionellt duktig inom sitt, så de inte klarar sig utan en. ...Facket börjar äntligen ta upp och se mer utav de här problemen. De har äntligen börjat finslipa sina regelverk och det är inte lönt för arbetsgivarna att försöka.⁹⁷
- (I) Har du någon homosexuell vän inom IT-branschen?
- (U) Nej. [Men] man har ju träffat några 'one-night-stands' som är det och då är det intressant att höra om det. Det är inte alla ställen heller, det beror alldeles på vem det är och vilken arbetsplats. Större företag har oftast inte de problemen, däremot de mindre, där den exklusiva skaren, man ska helst se och gå och uppträda likadant. Det är ju de platserna som kan vara problematiska.

Dessutom anser flera intervjupersoner att accepterandet av homosexualitet är en åldersfråga och, vilket antyds i citatet ovan, att det råder ett samband mellan ålder och accepterande av homosexualitet. Då jag frågar Ulf om det behövs ett större accepterande av homosexualitet på hans arbetsplats, svarar han att "de arbetsplatser där det finns yngre människor är det inte så stort behov på det, däremot där medelålders och uppåt finns. Det är de platser som är de farligaste, de är fortfarande kvar i gamla fördomar, de är mer konservativa" Den enda som inte anser att det är en linjär utveckling, är Ingrid. Hon menar nämligen att män i medelåldern är värst, och fortsätter: "Det är sorgligt att säga, men jag vet inte vad det är med den magiska gränsen vid 40, till 45-50. Sen känns det som att de börjar lugna sig lite".

5.2.6. Problem i förhållande till den homosexuelles öppenhet

Jag vill också nämna något som kom fram i flertalet intervjuer och som jag uppfattar som mycket intressant. Några intervjupersoner anser nämligen att de potentiella problemen är beroende av hur öppen man är med sin homosexualitet. De menar att ju öppnare man är, desto mindre är risken att man blir utsatt för problem. Jag har redan nämnt vad Arne anser om förhållandet mellan att komma ut och skällsord:

- (I) Har du homosexuella vänner som inte reagerar på samma sätt som du om någon säger 'böggjävvel'?⁹⁸
- (A) Ja, jo, det är klart.
- (I) På arbetsplatsen?
- (A) Det har förstås att göra med hur pass mycket man kommit ut. ...Om man är helt utanför garderoben, eller inte.

⁹⁷ Intressant är att jämföra med vad David säger om fackföreningarna, då han menar att de fortfarande inte tar sitt ansvar. Se: 5.6. *Hur kan ett ökat accepterande av homosexualitet realiserars?*

⁹⁸ Se: 5.2.2. *Problem förenade med arbetskamrater*, där Arne förklarar att han inte bryr sig om sådant

Enligt Britt är det emellertid inte nog med detta. Hon menar nämligen att det kan leda till ytterligare konsekvenser om man inte kommer ut på arbetsplatsen. Följande exempel gäller en av hennes vänner:

- (B) Ett exempel är en präst som inte är öppen. Till henne kom ett par 'vi vill att du döper vårt barn, vi vill inte döpa barnet i den kyrka vi egentligen hör hemma i, för den prästen är homosexuell'. Det var ju ett svårt dilemma för min gode vän, men hon höll tyst och döpte. Och där undrar ju jag hur man mår som människa. Då har man trasslat till det för sig själv. Återigen, det är lätt för mig att säga att man bör vara öppen.
- (I) Varför inte berätta? Vågar man inte ta steget för att man är rädd för att missgynnas?
- (B) Jag tror inte ens man är rädd att missgynnas. Jag tror det är en djupt liggande rädsla, eller föreställning, som inte kan konkretiseras på det sättet. Jag tror att det djupaste är att, vilket är hemskt att säga när man är privilegierad själv, att det är en fråga om att inte acceptera sig själv. ...Det är svårt att uttala sig generellt men jag är rätt säker på att en stor del av problematiken bottnar i att man inte är klar över vem man är och att acceptera detta. Då får man en defensiv position. /---/
- (I) [Angående varför vissa homosexuella enbart kommer ut inför ett fåtal, mycket väl utvalda, personer] Är de rädda för att det ska spridas till fel personer?
- (B) Ja, det är en rädsla för det, precis, och att de ska använda det på nåt negativt sätt. Och där menar jag att det är en kombination av förtryckaren och den förtrycktes personlighet och föreställningar, precis som det är i alla mobbningsfall egentligen. Det är inte vilket barn som helst som blir mobbat och det är precis samma sak i de här sammanhangen.

Som jag tidigare har nämnt är denna typ av problem orsaken till att Helena anser att vissa arbeten kräver att man kommer ut.⁹⁹ Även Ingrid har emellertid tankar som liknar Britts:

Jag tror inte vi kan ändra någonting [angående chanser till ett ökat accepterande av homosexualitet] så länge vi inte kan acceptera oss själva. Att vi inte vågar gå ut med vem vi lever med, eller vem jag vill ha som min partner. Det tror jag faktiskt är det stora krusket. Så länge vi inte accepterar oss själva, hur ska vi då få andra att acceptera oss?

5.2.7. Övriga problem- problem i privatlivet

Jag nöjer mig emellertid inte med att diskutera homosexuellas situation i arbetslivet. Jag anser nämligen att det är mycket svårt att diskutera detta utan att beröra de problem homosexuella blir utsatta för i privatlivet. I vissa fall är gränsen mellan arbetsliv och privatliv hårfin. Dessutom är det svårt att ge en rättvis bild av accepterandet av homosexualitet i arbetslivet, om man lyfter ur arbetsplatserna från dess referensram, i form av samhället. Detta blir ännu vikti-

⁹⁹ Se: 5.1. Huruvida sexualiteten nämns under anställningsprocessen och i vilken grad intervju-personerna kommer ut under anställningen.

gare då jag endast har intervjuat elva personer. Genom att se på samhället anser jag därför att jag kan skapa mig en bättre uppfattning om andra arbetsplatser, som jag inte har haft möjlighet att diskutera i mina intervjuer.

Ulf är utan tvekan den intervjuperson som har utsatts för mest problem p g a sin sexualitet. Inte nog med att han vid ett tillfälle har fått tänderna utsparkade och vid ett annat har blivit rånad på sin bil. Han har också bevittnat ett mord, iscensatt av nynazister, på en restaurang driven av RFSL. Denna restaurang, där han också arbetade, var ofta utsatt för våld och skadegörelse eftersom den var lokaliserad alldeles intill nynazisternas tillhåll, Ulf förklarar: ”Det hände ofta att de kastade ölfaskor och sten, så det var mycket sånt där man råkade ut för. Speciellt på storhelger kunde man nästan alltid förvänta sig att några ’nynassar’ eller homofober skulle passera förbi och skrika skällsord eller annat.” Nedan återger jag ett längre citat i vilket Ulf berättar om det tillfälle då han blev rånad på sin bil. Anledningen till att jag väljer att citera just detta är att det handlar om organiserad brottslighet och att det finns många intressanta detaljer i berättelsen, som jag vill dela med mig av:

- (U) När jag blev rånad på min bil och blev avslängd, de snodde bilen och skulle sälja den i Norge. Jag blev nedkörd till polisstationen i [NN] och fick berätta min historia för den här kriminalinspektören och hans enda fråga var om det hade varit skönt att ’pippta’ med de här tre. För det måste jag ju ha gjort innan de rånade mig. Och det sved väldigt mycket, vad man hade berättat precis innan var fullständigt likgiltigt för honom. För hans del handlade det bara om att få kasta lite mer skit. Men, de åkte fast, de hade gjort en serie, det var åtta stycken som hade blivit utsatta, rånade på olika saker, pengar och annat. En hade lyckats ta sig loss, bunden i garderoben och gick igenom polisregistret och kunde identifiera dem. Men det var bara fyra som gick till rättegång eftersom de andra fyra inte var öppna med sin sexualitet, så de valde att lägga ned sitt åtal bara för att slippa figurera.
- (I) Bara homosexuella blev utsatta?
- (U) Bakom [NN] ligger en parkeringsplats som var mötesplats för bögar, man skapade kontakt, ’one-night-stands’ ibland och det var där många av oss hade blivit upplockade. Och en del hade ju smitit från frugan eller flickvännen och blev då rånade, men hade skyllt på andra grejer bara för att täcka över hur det hade gått till.

Även Eva menar att homosexuella stundom misshandlas. ”Jag har ju kompisar som råkat illa ut när de varit på väg hem från ’Indigo’ och blivit nedslagna. Och de vet ju precis var ’Indigo’ ligger, så de har alltså stått utanför och väntat.” Det mest häpnadsväckande med det Eva berättar är att det är tjejer som har blivit nedslagna, av killar. Mats tänker tillbaka på tiden då han kom ut och ser på detta sätt vilken otrolig utveckling som har skett i samhället:

[J]ag minns när jag kom ut [slutet av 70-talet], då var det mycket bråk i Malmö, mellan t ex, som man så fint säger, 'motorburen ungdom' och homosexuella. Det var oerhörda trakasserier och jakt på homosexuella. Man fick extrapöäng om man hade slagit ned en homosexuell. Och ibland, inte ofta, men rätt ofta fick man poliseskort på väg hem, för att de hade stängt av de här ungdomarna runtom. Det är en oerhörd utveckling, tycker jag.

Det är emellertid inte endast dessa relativt sällsynta fall av brottslighet som stör vardagen för homosexuella. Britt berättar också om några bekanta som har råkat ut för följande problem:

Jag har t ex en kompis i Kristianstad som mötts av anslag i portuppgången med kränkande uttalanden och jag har goda vänner, i nordvästra Skåne, som har utsatts för hets i den lokala tidningen och hotbrev och sånt. Visst förekommer sådant, det gör det ju. Och det finns en koppling till nynazistiska grupper, det är ingen tvekan om det. ...Det finns också ett stort mörkertal. Den som lever i hemlighet kan ju aldrig nånsin berätta om det han eller hon drabbas av. Alltså blir det väldigt svårt att bedöma. Vi som känner varandra och pratar med varandra, vi är ju mer eller mindre öppna. Men vi träffar aldrig de som verkligen plågas. Jag har en god vän som inte själv kan erkänna att hon är lesbisk. Hon skulle ju inte under tortyr erkänna detta. Det är ingen annan som har fått reda på detta för då är hon rädd att förlora sitt arbete o s v. Det kommer inte hända om hon inte försätter sig i den offerpositionen. Hon berättade, hon jobbar inom äldreården, om äldre homosexuella som kränks av andra patienter på vårdhem o s v. Det finns många aspekter på detta och nu får du min förhållandevis positiva bild, men visst är det så att folk kränks på många sätt, med anslag i trappuppgångar, brev , hotelser o s v.

På ett mer allmänt plan är Britt mycket trött på de klassificeringar som ständigt görs. Detta fick jag erfara i början av intervjun med henne:

- (I) Din sexuella läggning. Är du homosexuell?
- (B) Till skillnad från 'hetero', eller?
- (I) Ja, eller 'bi'.
- (B) Jag ogillar starkt den typen av klassificeringar. Jag tycker att de är väldigt gammaldags och inte rättvisande. Men jag klassificerar väl mig själv som homosexuell i politiska sammanhang. Annars menar jag nog inte att könet på den man älskar är det avgörande. Icke desto mindre blir jag ju oftare, eller nästan uteslutande, förälskad i kvinnor, men jag säger inte, jag har varit förälskad i män och det kan hända igen. Men jag söker inte där.

Bengts åsikter påminner mycket om Britts:

Vi har så lätt att sätta en stämpel på [saker och ting]. Du kan ju fråga män idag som inte vill kalla sig varken 'bi' eller 'homo', de är 'hetero', men som har sex med andra män... ibland brukar jag säga att jag är sexuell. Det är det jag är. Ibland orienterar jag mig på ett sätt, ibland på ett annat. Det handlar om är att det är tryggast för omgivningen [att veta var man har sina anhöriga].

Dessutom irriterar han sig på:

... tidningar som triskas med att skriva 'homosexfrågan', skriv istället 'homofrågan' eller 'heterofrågan'. Mitt liv handlar om mer än sex. Jag står också i bilkö, jag ska också betala restskatt, jag ska också tetas med kärringarna i tvättstugan... tänk om man bara skulle ägna sig åt sex, fy vad tråkigt! Att behöva säga det till vuxna människor som säger sig ha en etik och en människosyn.

Det är emellertid inte endast Bengt som är trött på att homosexualitet ofta förknippas med just det sexuella. Även Eva har liknande tankar, men samtidigt menar hon att detta, till viss del, beror på de homosexuella själva:

- (I) Vad tycker du om Svenska kyrkans syn på homosexualitet?
- (E) Rent generellt, de som skriker högst är väl de som är fientliga men väldigt många är för också. ...Det finns ju väldigt många homosexuella präster t ex, som är positiva till det. Så jag kan inte döma kyrkan rätt av, utan det är bara vissa inom kyrkan som jag tycker har en felaktig uppfattning. Jag tycker de riktar in sig så himla mycket på fortplantning och sex istället för kärlek. Det tycker jag är rätt så, det är väl rätt så lustigt, när det ska komma från kyrkan, att de är så sexfixerade.
- (I) Är det en vanligt syn i samhället, att homosexualitet kopplas ihop med sex?
- (E) Ja det sexualiseras, det gör det. Men samtidigt kan man förstå det, för att väldigt många av de homosexuella som syns. Om man tittar på 'priden' i Stockholm, när det visar det på TV o s v, det handlar hemskt mycket om sex, faktiskt, det gör det. Så jag tror att det här med bastuklubbar och allt det där som kom fram, och jag menar aids t ex. Det handlar väldigt mycket om just sex så jag kan förstå att folk får en skev uppfattning om det, faktiskt.
- (I) Skulle man kunna göra det bättre?
- (E) Jag kan säga att det är lite vårt eget fel, eller vissa som skriker högt, som man kan säga förstör för oss andra, faktiskt, tyvärr.

5.3. De senaste årens utveckling

Min förförståelse inför denna uppsats har bl a varit att samhället rör sig mot allt positivare attityder mot homosexuella. Detta har jag dessutom kunnat påvisa genom de förändringar som har skett på politisk nivå. Jag vill emellertid utveckla detta genom att presentera intervjupersonernas uppfattning. Nedan sammanfattar jag dessa funderingar och först är Ulf:

- (I) Tror du att homofoberna minskar till antalet?
- (U) Ja, det har de gjort väsentligt, det ser jag ju bara på de här 15 åren jag levt som öppet, bara de senaste fem åren har det skett en dramatisk förändring i samhället, just med acceptansen. Och jag tror att mycket är just synliggörandet, mycket information i radio och TV, många kändisar har kommit ut och finns med överallt, det finns inte en dokumentärsåpa som inte har med en böj eller flata. ...Jag tror att många var positiva

redan innan, men har inte vågat uttrycka det för de var rädda att definieras utifrån detta, nu är det acceptabelt att prata om det ...utan att bli dömd som 'är du bög själv, eller?'

Ingrids uppfattning är mycket lik Ulfs och hon menar: "På dessa 15 år tycker jag det har hänt fantastiskt mycket... speciellt de senaste 5-6 åren kan jag känna att det har varit mycket större acceptering". Då jag frågar henne hur detta märks svarar hon: "Kommer man in på en diskussion om homosexualitet finns absolut inte lika mycket osäkerhet... utan det är mer 'vad trevligt'". Hon anser också att det är ett stort steg framåt att partnerskapslagen har införts och att adoption diskuteras.¹⁰⁰ Dessutom menar Ingrid att det tidigare kunde hända att det fälldes någon kommentar och fortsätter: "det har hänt att vi blivit spottade på, knuffade på, och andra oförsämdheter." Hon tillägger dock att "jag har inte hört en sån sak på många, många år. Bara de senaste 5-6 åren har det skett en radikal förändring". Även Tobias anser att det kom en vändning vid mitten av 1990-talet:

[D]et [är] väl lättare att få folk att acceptera homosexualitet idag, det tror jag. ...Det är inte så oerhört intressant eller chockerande, det har hänt mycket under de senaste tio åren. Och att debatten har också förts upp på en annan nivå, rättigheter har kommit, man har diskuterat länge nu och diskussionens nivå har blivit vedertagen. Som grupp har man väl fått lite mer status och rättigheter än vad det funnits tidigare och debatt pågår och då blir det inte så märkvärdigt längre. ... Partnerskapslag och Sambolag, lagstiftning kring diskriminering och en Homosexuell Ombudsman. Det är där som jag tycker den största delen ligger, att det har blivit en debatt och att folk inte längre är lika främmande för det. Och att det finns fler ansikten som har trätt ut, det har väl också gjort att acceptansen har höjts. Homosexuella har blivit synliga.

Som jag tidigare nämnde är emellertid inte samtliga intervjupersoner överens om att 90-talet är det årtionde som har varit mest framgångsrikt för homosexuellas rättigheter. Mats utgör ett av dessa undantag och han anser att 70-talet är det årtionde då den största utvecklingen har skett. Som anledning till detta anger han bl a att våldet mot homosexuella minskade kraftigt under denna period.¹⁰¹ Dessutom vill jag tillägga att det inte är självklart att attityderna mot homosexuella förbättras. Enligt David får endast vissa homosexuella det bättre, och säger: "'Svenssonbögar' och 'Svenssonflatorna' får det väldigt mycket lättare nu än vad de har

¹⁰⁰ Om Partnerskapslagen och diskussionen kring homosexuellas rätt att adoptera är ett framsteg, eller ej, råder det emellertid delade meningar om. Om detta säger Ulf: "Det är ett misslyckande med registrerat partnerskap, jag tycker vi köpte oss kort i den 'dealen', vi fick nåt ingen ville ha... nånting på ingenting". Dessutom menar både han och Eva att det borde vara en självklarhet att homosexuella par, precis som alla andra människor, skall ha rätt att provas som adoptivföräldrar. Eva tillägger: "Jag kan ju komma som ensam [och bli prövad], man har rätten att bli prövad så länge man inte säger att man är homosexuell".

¹⁰¹ Se: 5.2.7. *Övriga problem- problem i privatlivet.*

haft det tidigare, men samtidigt känns det som att attityderna hårdnar mot de som avviker för mycket... de har ingen plats i den här förändringen.”

5.4. Homofobi

Att jag utgår från att homofobi alltjämt existerar har jag redan konstaterat. Denna förförståelse har jag heller inte behövt förändra under uppsatsskrivandets gång. Det är emellertid inte någon av intervjupersonerna som menar att homofobin är speciellt utbredd. Detta framgår bl a i intervjun med Arne:

- (A) Det är de här människorna, ofta religiösa fanatiker som då... pratar om familjens fortplantning och att det är mot naturen o s v, de här som det inte bara går att tala förstånd med, då är det bättre att vara tyst. De är inte tillräckligt upplysta om vad det handlar om.
- (I) Råder brist på information?
- (A) Ja, i vissa fall brist på intelligens.
- (I) Är det vanligt med homofober?
- (A) Jag har inte råkat ut för någon, men visst, det är klart att de finns.

Till skillnad från Arne, har emellertid andra intervjupersoner stött på homofobi på sina arbetsplatser. När jag frågar David om han tror att homofobi är vanligt, svarar han:

- (D) Ja. Det tror jag nog... Jo, det tror jag ju, definitivt.
- (I) På arbetsplatsen, samma personer du nämnde tidigare?
- (D) Möjligen. Men jag tror också det skulle vara väldigt lätt att få dem att sluta vara det, de är inte inpiskade homofober. Det är mer bara det att de inte har några homosexuella i sin närmiljö.

Även Ulf menar att han stött på homofober i arbetslivet:

På min gamla arbetsplats, fanns två stycken som var uttalade homofober. Min chef sa, 1979 då man skulle ta bort sjukdomsklassificeringen, att han var med och demonstrerade mot, han var aktiv inom vänsterpartiet. /---/ Men det deklarerade han redan från början 'att jag kommer inte bedöma dig från andra kriterier än alla andra', men bara så du vet, om du tycker att jag uttrycker mig på nåt sätt så vet du varifrån det kommer. Och då hade han ju ändå förklarat och definierat sig själv så att jag kunde ifrågasätta.

Och Bengt säger: "(Suck) Ja, det finns, men de säger ingenting. Och jag lider inte av deras tystnad för det är nog som så att vi inte pratar om sexualitet och relationer och kärlek annars heller. De visar det inte". Mats instämmer i vad Bengt säger och tillägger hur detta kan ta sig uttryck: "Det kan man märka genom att de inte ser en. Det kan vara lite sidoblickar, småkommentarer och sånt".

Samtliga intervjupersoner, utom Arne, menar emellertid att homofobin har minskat kraftigt och att detta har varit särskilt uppenbart under de senaste 5-10 åren, endast Mats avviker i denna fråga och menar att 1970-talet var mest betydelsefullt.¹⁰² Majoriteten menar att homofoberna minskar till antalet men att de, som Eva säger, trots allt finns: ”precis som det finns invandrarfientliga så finns det homofober”. Detta verkar således vara någonting som man får leva med, och som man *kan* leva med, så länge homofoberna inte finns i ens absoluta närhet. Framförallt är man emellertid överens om att homofobin avtar i intensitet. Helena säger, att: ”jag tror alltid det kommer finnas kvar en klick som är rädda”, och drar paralleller till de barn och ungdomar (framförallt pojkar) som hon arbetar med dagligen. David tillägger också att ”den [homofobin] kanske finns kvar, men jag tror inte att den är riktigt lika irrationell som den har varit överlag... ju fler som har trätt fram, desto färre stereotyper finns kvar att odla. Men jag tror att folk fortfarande odlar i liten utsträckning”.

Det är också intressant att nämna de olika intervjupersonernas uppfattning om vilka som är homofober. Att det är en åldersfråga verkar inte någon betvivla. Samtliga, som diskuterade denna fråga, menar att detta är bland den äldre delen av befolkningen. Ju längre man kommer ned i åldrarna, desto mindre utbredd verkar homofobin vara. Något annat som de flesta verkar överens om är att homofobin är mest utbredd bland män. Visserligen anser Ingrid att vissa ”heterokvinnor’ kan tycka att ’klappar jag henne på axeln kanske hon tror att jag stöter på henne’”. Frånsett denna fysiska kontakt menar hon emellertid att medelålders män är den grupp där homofobin är mest utbredd.¹⁰³ Jag låter Arne avrunda detta kapitel, samtidigt som han får leda oss in på nästa del:

- (I) Finns någon homofob på arbetsplatsen?
- (A) De skulle jag kunna omvända ganska snabbt. ...Så pass mycket vett har personalavdelning att de inte anställer någon sån. Jag är ju inte ensam på något sätt... att vara böj.

5.5. Behövs ett ökat accepterande av homosexualitet på intervjupersonernas arbetsplatser?

Även om samtliga intervjupersoner, i likhet med Arne ovan, anser att de är privilegierade och att de inte utsätts för problem p g a sin homosexualitet, menar knappt hälften av dem att accepterandet, trots allt, kan förbättras på deras arbetsplatser. Bristerna finns emellertid inte i

¹⁰² Mer om detta under: 5.3. *De senaste årens utveckling.*

¹⁰³ Däremot anser Ingrid att detta är en åldersfråga, och inte en generationsfråga. Se: 5.2.5. *Problem i förhållande till olika typer av arbetsplatser.*

accepterande av dem som homosexuella individer. Istället brister det på ett mer allmänt plan. Enligt Helena kan detta emellertid förbättras genom att arbetskamraternas vyer vidgas:

- (I) Tycker du det behövs större accepterande av homosexualitet, här på denna arbetsplats?
- (H) ... (lång paus)... Ja, på det sättet att, nu finns ju jag här och jag kan nog räknas som ett undantagsfall och det blir ibland lite svårt, känner jag att mina arbetskamrater tänker. Om det skulle komma ett par som vill ha en välsignelse och ingå partnerskap, att det kan komma barn som har homosexuell föräldrar. När jag öppnar de tankarna i diskussioner är det nästan 'aha-upplevelser' för dem. Så att kanske inte just i accepterandet, men det ligger ju i det att man börjar tänka sig att det faktiskt är möjligt, för att kunna acceptera, så att man vågar prata om det också.

Klas har liknande tankar och anser att uppmärksamheten kan bli lite väl påfallande emellanåt och säger: "det är fortfarande okänt och man märker att folk är väldigt nyfikna". Däremot, tillägger han, att inte någon vågar vara nyfiken inför andra, detta sköter man när man är två och två. Dessutom anser han att: "om man är 'straight', kan man ha killkompisar, tjejkompisar och flickvänner, men är man 'böj', har man potentiella pojkvänner eller pojkvänner. ... Det är lite roligt, men blir lite jobbigt i längden."

Britt är en av fyra intervjupersoner som inte instämmer med de ovan nämnda. Då jag frågar henne om det behövs ett större accepterande på hennes arbetsplats, svarar hon: "Nej, vi är flera homosexuella där dessutom. Nej, absolut inte". Dessutom tillägger hon att detta gäller samtliga arbetsplatser hon har befunnit sig på, men poängterar samtidigt att "ju längre vi går [tillbaka i tiden], desto större intolerans har funnits". Även David anser att accepterandet på hans arbetsplats inte behöver förbättras. Han har emellertid en annan utgångspunkt i sitt resonemang: "[Jag] tycker nog att de kan få ha sina 'homofobåsikter', eftersom de inte gör någon förnär så spelar det inte så stor roll. Jag efterlyser mer att jag själv ska orka ta den där smällen och komma ut, att vara lite mer rakryggad".

5.6. Hur kan ett ökat accepterande av homosexualitet realiseras?

Om fler homosexuella skulle göra som David önskar att han skulle våga, nämligen att stå för sin sexualitet, skulle säkerligen många omständigheter ordnas till det bättre. Detta tror åtminstone Klas och säger: "Det blir ju fler och fler bögar och då borde ju andelen homofober minska också. De flesta kommer på att de känner någon böj och då kan de här 'homofob-attackerna' kanske ändra sig... det är information som saknas, det är bara det."

Att samhällets attityder mot homosexualitet har förbättrats under de senaste åren råder det, som jag tidigare har nämnt, inte någon tvekan om. Lika självklart är emellertid att attity-

derna kan förbättrats ytterligare. Frågan är då vad som kan göras, förutom det David och Klas har nämnt ovan. Jag börjar med att låta David utveckla sina funderingar:

Jag antar att den bästa förändringen vore att folk slutade böja på sig, slutade skämmas. ...Nånstans så skäms jag ju fortfarande för min sexuella identitet inför folk som jag inte känner. Den här skammen är ju nåt som jag lärt mig av samhället. Men likt förbannat tror jag att det bästa sättet är att jag bekämpar det på ett individuellt plan. Det överlägset bästa sättet är att det visar sig att det i deras [homofobers] närmiljö, visar sig finnas homosexuella som fortsätter vara trevliga ändå. Samtidigt som jag också inser värdet av såna lagar, som den här 'antidiskrimineringslagen' i arbetslivet och HomO och sånt där. Det har definitivt ett värde. En grej som också skulle vara välkommen är om fackföreningarna överlag började se att de har ett ganska stort ansvar på det här området.

Om fackföreningarna har börjat inse sitt ansvar råder det således delade meningar om.¹⁰⁴ Även Mats menar att det bästa sättet för ökad acceptans är att öppet visa, och att stå för, sin homosexualitet. Han tillägger dock att det är viktigt att dra en gräns mellan att visa sig och att provocera, eftersom provokation ofta blir till en björntjänst för de homosexuella. Även Britt menar att det är viktigt att stå för sin homosexualitet och att detta är särskilt viktigt för henne som privilegierad: "såna som jag, som har en privilegierad position, har ett särskilt stort ansvar". Dessutom menar hon, i likhet med Eva och Klas, att såpor och dokumentärsåpor i TV samt kändisreportage (med Eva Dahlgren, Efva Attling, Mark Levengood, Jonas Gardell m fl) är oerhört viktiga. Om offentlighet och skvaller säger hon följande:

Jag skulle önska att världen inte vara uppbyggd på skvaller o s v. Men nu gör den det, menar jag, i mångt och mycket. Där sätts referensramar och där sätts en arena inom vilka gränser man får agera. Det innebär att man inte kan säga vad som helst om bögar, för då säger man det mot Jonas Gardell, för han är ändå väldigt trevlig, för att inte tala om Mark Levengood, som är en drömkille. Jag tror att den här typen av offentliga arenor är viktiga.

Eva poängterar också vilken oerhörd effekt "Fucking Åmål" har haft på framförallt ungdomar. Klas menar att RFSL är en mycket viktigt organisation, men tillägger att de politiska partierna borde vara bättre förbilder: "Vissa partier är ju inte alltför positiva till homosexuella och det ger ju väldigt negativa 'vibbar'. Men nu är kyrkan på god väg och det visar väldigt mycket. ...[D]et bästa vore om nån i kungafamiljen kom ut, men det ska man kanske inte gå och hoppas på". Den som är mest bestämd angående hur ett accepterande av homosexualitet kan förbättras är emellertid Bengt:

¹⁰⁴ Se: 3.2. Någotning händer under år 2001! och 5.2.5. Problem i förhållande till olika typer av arbetsplatser.

Man ska framförallt låta homosexuella prata i egen sak. Man ska inte sitta ett gäng heterosexuella och utreda om mitt liv. En sån utredning vill jag ge blanka...just det. Om jag skulle sätta mig med fyra kollegor och säga att 'nu ska vi utreda heterosexuella'. Folk hade ju skrattat på sig och tänkt 'är de sjuka, eller?'. Jag kan inte se nån skillnad, verkligen inte. Det handlar om att våga närma sig sina egna gränser. Den som är rädd för homosexualitet, tror jag handlar om att man inte vågar närmas sig en gräns, man vågar inte tänka på det, eller så har man tänkt på det och blir livrädd för att det skulle hända, eller att nån skulle tro att man var det. Sen tycker jag också att det är viktigt när nån, som du, vill skriva om det här.

Helena anser att massmedia har förbättrat sig väsentligt under de senaste åren och att homosexuellas liv numera speglas i artiklar och reportage på ett sätt som det inte har gjorts tidigare. Visserligen anser hon att mer kan göras men säger samtidigt att vi åtminstone är på väg åt rätt håll. Hon har också ett konkret exempel på hur tillfälle ges till att diskutera homosexualitet på hennes arbetsplats och hur accepterandet på så sätt kan förbättras: "Vi har... utvecklingssamtal, om tankar tro och värderingar. Och i de samtalen kommer såna här frågor upp. De tycker jag är väldigt viktiga och utvecklande... att kunna dela med sig av våra erfarenheter och få nya tankar och värderingar." Dessutom anser Klas att: "man ska inte ta för givet att folk har en partner av det motsatta könet, utan man ska fråga om de är tillsammans med *någon*. ...Så man inte tar så mycket för givet och använder standardfraser. [Detta] borde börja redan på dagis för ingen föds ju till homofob". Enligt intervjupersonerna är det således bl a genom dessa förslag som homosexualitet kan vinna acceptans i framtiden, frågan är då vilken betydelse HomO och HomOL tilldelas.

5.7. HomO och HomOL

Tre stycken av intervjupersonerna menar att de känner sig tryggare p g a införandet av en ombudsman för homosexuella och genom lagen om diskriminering i arbetslivet. Ulf menar att HomOL: "känns ju trygg i och med att folk inte är insatta i vad den egentligen innebär, alltså kan man använda den som hot... mer behöver man inte säga, folks fantasi är så fantastisk". Däremot anser han att: "HomO är ganska tandlös, det gäller visserligen all diskriminering på arbetsplatsen, den biten är ganska tandlös överlag". Såväl Mats som Helena menar att de inte funderat på saken men tror att de omedvetet känner sig tryggare. Helena svarar följande på min fråga om hon känner sig tryggare p g a HomO:

Ja, men det är väl klart, det är alltid bra med någon att vända sig till. Så på det sättet kan man väl säga att jag känner mig tryggare, men det är inte något jag tänkt på. Däremot, om jag skulle råka i en situation där jag känner mig kränkt och diskriminerad, skulle jag ju vilja vända mig nånstans.

Även Bengt anser att HomO:s funktion är viktig men ser ett problem i sitt eget yrke:

Problemet för honom [HomO] är att han inte kan syna trossamfundet. Men det kommer en lag som kanske kommer medföra det, det är ett gigantiskt problem om HomO ska bli någon slags teologisk expert och det blir ju konsekvensen av det. 'Får man tolka bibelorden så här? Får man lov att säga detta? Måste man censurera vissa avsnitt i bibeln?' Detta står vi inför med den nya lagen. Man har bett om, till regeringsnivå, att bli utslutna i en klausul, men vi får se. Bodström [justitieministern] är väldigt positivt inställd till homosexuella.

Övriga intervjupersoner känner sig redan fullständigt trygga. Däremot är de flesta medvetna om att de är privilegierade och menar att det säkerligen finns andra som känner sig säkrare genom dessa funktioner. Jag låter Tobias sammanfatta detta:

- (I) HomOL, gör den att du känner dig tryggare?
- (T) Inte personligen, eftersom jag aldrig känt mig otrygg i min sexuella läggning sedan jag tog ställning [läs: kom ut]. Personligen har jag aldrig känt att jag behövt en lag att luta mig mot. Men jag kan nog tänka mig att många har känt det som ett oerhört stöd. För att nånstans finns nånting att luta sig mot... om man hamnar i en situation så har man lagstadgade regler som man kan ta till. För visst händer det fortfarande att folk råkar illa ut på sin sexuella läggning.

Även Britt ser möjligheterna med HomO och HomOL men är samtidigt något skeptisk till deras möjligheter att påverka samhället. Jag låter henne avsluta detta kapitel:

- (I) HomO och HomOL, vad har dessa för funktioner [i utveckling av positivare attityder mot homosexualitet]?
- (B) Jag tror inte det. Jag tror de kom för sent. När de väl kom var processen redan igång och jag tror inte deras varande eller icke-varande skyndar på processen. Det kan naturligtvis vara bra för enskilda individer, man får skilja på individer och struktur. För individer är det jättebra, men för processen som helhet, de strukturella förändringarna, så kom båda de här sakerna alldeles för sent.
- (I) De skulle ha kommit?
- (B) 94-95.
- (I) Du känner dig inte tryggare i ditt arbete?
- (B) Nej, nej, nej. Absolut inte.
- (I) Kompisar som känner sig tryggare?
- (B) Jag tror faktiskt inte man känner sig tryggare för att lagstiftningen finns. Antingen är man inte utsatt för förtryck och då har det ingen betydelse, eller så är man utsatt för förtryck och då vet i gudarna om man känner sig bättre beroende på att det finns lagstiftning att åberopa. (Suck). Det är ju, jag kan jämföra med kvinnörelsen, JämO, och jag misstänker att enskilda arbetsgivare kan väl vara rädda att bli uthängda i pressen av JämO och samma sak kan gälla HomO. Däremot är skillnaden att flertalet av de [homosexuella] som förtrycks inte vill synas med sitt namn. Alltså blir det svårt att exploatera deras fall. Av den anledningen ser jag inte att det kan ha någon betydelse.

5.8. Varför det har varit svårt att få tag på intervjupersoner och anledningar till att vissa, trots allt, lät sig intervjuas.

Jag väljer att avsluta min redovisning av intervjuerna med en diskussion kring det stora problemet i denna uppsats, nämligen att få tag på intervjupersoner. Jag bestämde mig för att avsluta samtliga intervjuer med att fråga om sannolika orsaker till detta problem. Dessutom frågade jag intervjupersonerna varför de ställde upp. Dessa frågor visade sig ofta vara de som uppfattades som svårast, men också som mest intressanta, för intervjupersonerna att besvara.

Den första frågan, varför det har varit så svårt att få tag på intervjupersoner, ansågs framförallt bero på att människor inte vill skylda med sitt privatliv. Ingrid, Eva och Mats menar dessutom att det mycket väl kan bero på att många homosexuella inte har kommit ut på sina arbetsplatser. Många av Mats vänner har åtminstone haft detta som förklaring till att de inte vill ställa upp på en intervju och Ingrid menar att: ”jag tror faktiskt det är större del än 50 procent av homosexuella som, mer eller mindre, lever kvar i garderoben av rädsla för hur de ska bli bemötta”. Eva instämmer med Ingrid och Mats:

Det finns ju ett jättestort mörkertal. Det finns ju jättemånga som är bi- eller homosexuella, men de är absolut inte öppna med det. De lever hemma i sina förhållande inom fyra väggar och de visar det inte utåt över huvudtaget, inte på arbetsplatser och de går inte ut på gayklubbar. Jag har kompisar som är väldigt, väldigt hemliga, om man säger så. Det är en orsak. Sen tror jag också att det kan vara att folk kanske inte bryr sig så mycket, de vill kanske inte göra nån insats.

Ulf menar att motiven till mina annonser¹⁰⁵ kan ifrågasättas och att vissa kan ha frågat sig: ”vad är du ute efter”, intresset av frågorna eller är det för att ragga upp någon?”. Tobias tror ”att man inte vill måla ut sin sexuella läggning, eller så är man trygg i den” och att den här typen av frågor kan uppfattas som ”tunga” och att det krävs att man tänker efter en del för att besvara dem. Britt och Klas målar dock upp en mer pessimistisk bild. Klas svarar nämligen att det främst beror på slöhet och Britts svar lyder som följer:

Det ena är att människor i gemen, inta bara homosexuella, värdesätter sitt privatliv och sin tid. Man vill inte engagera sig i varken rädsla barnen, röda korset eller intervjuundersökningar, man orkar ju inte ens gå och rösta. För mig är det en skrämmande utveckling, man ser inte det här större ansvaret, den större solidariteten. ...Det andra är säkert att många du har mött också har den här lilla extra rädslan att detta är farligt på något sätt. Och att det, återigen, bottnar i nån slags personlig negativ självbild.

¹⁰⁵ Dessa ”annonser”, eller missiv, lämnade jag bl a på ”Indigo” i Malmö och på RFSL:s hemsida. Se: *Bilaga 2*.

Avslutningsvis tror Bengt att en bidragande orsak är att de, som inte är lika privilegierade som honom, inte vill diskutera sin sexualitet i denna typ av sammanhang eftersom de inte vill bli förknippade med sin sexualitet. Den anonymitetsgaranti jag har givit räcker m a o inte, eftersom något infriande av denna inte kan garanteras.

Varför ville då mina intervjupersoner medverka? På denna fråga svarade David: "...för att det är en fråga som jag har diskuterat rätt mycket med folk och som jag tänkt mycket på...Det kändes rätt då du ringde för det känns som det behövs diskuteras". Ulf, som var en av dem som jag fick tag på genom det elektroniska brev David skickade ut, menar att han är medveten om att forskningen inom detta område är mycket begränsad. "Precis som andra arbetslivsfrågor, som utforskas väldigt mycket, så behöver även den här aspekten belysas bättre. Och på nåt sätt kändes du legitim i den rollen... i och med att han [David] hade genomgått den här och att han tyckte den var vettig". Både Bengt och Britt menar att det är viktigt att kunna bidra med det man kan. Något som Britt förklarar så här: "Jag pratar inte med dig för att jag behöver det personligen, utan för att jag har ett ansvar för en större grupp." Mats menar att: "jag tycker det är viktigt att det kommer fram och är det en jättebra rapport eller studie så kan man använda detta när man arbetar vidare med de här frågorna." Tobias skäl till att ställa upp är att: "ju mer man pratar om det och ju mer man lägger upp debatten på en saklig nivå, desto lättare blir det också för homofoberna att slappna av... ju mer man pratar om saker och ting, desto mindre rädsla blir det". Eva säger att "såna här grejer, som du gör, upplyser samhället och jag tycker att det är positivt att jag kan dra mitt strå till stacken genom att berätta detta för dig". Dessutom menade flera intervjupersoner att ämnet jag skriver om är intressant, att de tycker det är roligt att medverka samt att de själva har varit i liknande situationer. Dessutom tillägger vissa av dem att det är första gången de gör något liknande och anser att det är dags, medan andra har medverkat i liknande sammanhang vid flera tillfällen.

6. Diskussion

I kapitel 5 har jag redovisat elva intervjuer, i vilka jag framförallt har koncentrerat mig på de problem forskningssubjekten upplever att de utsätts för i arbetslivet. I denna del kommer jag att diskutera de viktigaste resultaten. Dessutom lämnar jag plats till att reflektera över studien och att kritiskt analysera varför jag har nått fram till dessa resultat.

6.1. De problem intervjupersonerna utsätts för i arbetslivet

Det mest väsentliga resultatet i denna undersökning är att homosexualitet i arbetslivet inte behöver vara problemfyllt. Den bild intervjupersonerna ger mig är således relativt positiv. Därmed inte sagt att homosexualitet i arbetslivet inte kan leda till problem. Exempel på problem som intervjupersonerna har behandlat är att Bengt har nekats en tjänst, att Helena vid ett tillfälle kände sig mycket kränkt och att en av Ingrids tidigare arbetskamrater blev mobbad. Dessutom har jag berättat att Ulf tror att hans homosexualitet är orsak till att han inte har blivit kallad till ett flertal anställningsintervjuer. Till det sistnämnda bör emellertid tilläggas att det är oerhört svårt att bevisa att sexualiteten verkligen är orsaken till att man inte blir kallad till en intervju. Samtidigt menar jag således att detta mycket väl kan ha hänt de övriga intervjupersonerna, trots att de inte är medvetna om det.

Flera är de intervjupersoner som menar att lustigheter och skällsord, kopplat till homosexualitet, förekommer på deras arbetsplatser. Det stora flertalet bryr sig emellertid inte om detta, åtminstone inte så länge det kommer från rätt personer. Värt att notera är att de flesta homosexuella kallar sig själva för ”bögar” och ”flator”¹⁰⁶ och vissa anser också att detta är ord som borde användas av andra, eventuell även i mer formella sammanhang, åtminstone så länge det inte görs med en nedvärderande attityd. Och kanske har de rätt?

Angående samarbetsproblem vill jag nämna att det krävs minst två personer för att samarbeta och att det oftast inte är en persons fel att ett samarbete inte fungerar. Däremot kan homofobi hos ena parten uppenbarligen vara en orsak till att den homosexuella inte klarar av att samarbeta med den andre. En annan möjlighet är förstås att en utpräglad homofob dessutom kan vägra, eller gör allt för att förstöra, ett samarbete med en homosexuell person.

Jag har också berättat om att Bengt beskriver sin arbetsmiljö som ringar på vattnet och att han lyfter fram de problem man inte tänker på i första hand, men som likväl kan uppfattas som problem. Det citat som han läser ur en av sina böcker, om ”Kalle och fru Petterson”,¹⁰⁷

¹⁰⁶ Denna uppfattning har jag inte enbart fått av intervjupersonerna utan av samtliga homosexuella jag någonsin har träffat.

¹⁰⁷ Se: 5.2.2. *Problem förenade med arbetskamrater.*

tror jag är en mycket vanligt förekommande inställning, såväl inom som utom arbetslivet. Därför anser jag att det är mycket viktigt att försöka bryta ned heterosexualiteten som norm, och istället försöka se homosexualitet och annat avvikande som normalt, även om det är fråga om minoriteter. Det är endast genom ett sådant agerande vi kan motverka det ”vi-och-de-tänkande” som, enligt Mats, fanns på en av hans tidigare arbetsplatser.

Då denna uppsats skall behandla arbetsliv kommer jag inte diskutera problem i privatlivet. Däremot vill jag nämna den klassificering och sexfixering som enligt flera intervjupersoner finns i samhället. Denna visar sig nämligen även på arbetsplatser och, mer eller mindre, inom olika typer av yrken.¹⁰⁸ Angående homosexualitetens koppling till det sexuella vill jag säga att det verkligen är på tiden att vi lär oss att se homosexualitet som jämbördig med heterosexualitet. De som måste börja att ta sitt ansvar är därför offentliga personer, media etc. Om dessa exempelvis slutar att yttra ”homosexfrågan” kan de säkerligen, med sin makt, påverka det övriga samhället. Den klassificering som ständigt görs, och vilken jag själv har varit tvungen att göra då jag har arbetat med denna uppsats, bör enligt många intervjupersoner genast avbrytas. För vissa kan visserligen denna vara identitetsstärkande, men i det långa loppet är det säkerligen fördelaktigast om den kan hejdas. Annars tror jag att det blir svårt att ge homosexualitet samma status som heterosexualitet.

6.2. Diskussion kring orsaker till resultaten

Den sammanfattande bilden jag har fått av mina intervjuer är att, de problem i arbetslivet som är kopplade till homosexualitet, inte är särskilt vanliga. Mina intervjupersoners erfarenheter är nämligen till stor del positiva och jag tror också att detta är en föreställning som finns bland många homosexuella. Däremot finns självklart undantag. Därför vill jag ägna några tankar åt orsaker som kan tänkas påverka mina forskningssubjekts positiva erfarenheter.¹⁰⁹ Samtliga intervjupersoner anser nämligen att denna typ av forskning behövs eftersom de vet att homosexuella behandlas illa, såväl inom som utanför arbetslivet.

Jag tror att ett av denna studies största problem är att de som har ett gott självförtroende också är de som är villiga att ställa upp i en undersökning som denna.¹¹⁰ Dessutom tror jag att det är lättare att berätta om en god arbetsmiljö som man trivs i, än en problemfylld arbetsmiljö och en arbetsplats som man lider av att besöka. I detta sammanhang är det mycket intressant

¹⁰⁸ I detta sammanhang tänker jag framförallt på de intervjupersoner som är aktiva inom Svenska kyrkan.

¹⁰⁹ Jag vill dessutom tillägga att mina intervjupersoners erfarenheter ger en bra bild av en viss grups situation. Vi får emellertid inte glömma att många av dessa har en gemensam nämnare då flera av dem är bekanta med varandra. Se: *Metod*.

¹¹⁰ Och kanske är också, som Britt och Ingrid anser, personliga egenskaper och självförtroende avgörande för om man blir utsatt problem, eller ej. Om detta är fallet talar det för att intervjupersonerna är än mer privilegierade.

att nämna den man som blev uppsagd p g a sin homosexualitet, men som uppenbarligen inte ville bli intervjuad. Detta tycker jag exemplifierar mina tankar på ett mycket bra sätt.¹¹¹ Dessutom vill jag tillägga att både Britt och Helena menar att man kan försätta sig i (onödigt) påfrestande situationer om man väljer att inte komma ut på sin arbetsplats. Detta är ytterligare någonting som talar för att mina forskningssubjekt är privilegierade. Det stora flertalet av dem är ju, som bekant, fullständigt öppna med sin sexualitet på sina arbetsplatser. Kanske hade resultatet därför blivit annorlunda om jag hade studerat situationen för homosexuella som fortfarande lever kvar i garderoben. Men hur får man tag på dessa?

Vågar man vara öppen med sin sexualitet och att stå för vem man är, minskas troligtvis riskerna att bli mobbad i arbetslivet. Det är också dit samhället är på väg, i en (för ovanlighetens skull) *god* spiral eller cirkel. Ju fler som kommer ut, vilket hela tiden sker, desto större acceptans kommer homosexuella att uppnå. Detta är lika logiskt som självklart. I sammanhanget vill jag också nämna vad som, enligt Helena, är en orsak till att inte någon av hennes arbetskamrater försvarade henne då hon befann sig i en mycket utsatt situation. Hon menar nämligen att en anledning till detta kan vara att hon var relativt nyanställd vid tillfället och att homosexualitet var okänt för det stora flertalet på arbetsplatsen. Till detta vill jag emellertid tillägga att det är en mycket klen tröst, men likväl kan det vara en del av förklaringen.

Förutom att många av intervjupersonerna är akademiker, vilket såväl jag själv som flertalet av de intervjuade, tror alstrar en bättre arbetsmiljö för minoritetsgrupper, bor och arbetar de flesta i universitets- och storstäder. Jag har svårt att tro att det enbart är intervjupersonernas fördomar att ”klimatet” kan skilja sig åt mellan olika typer av yrken och arbetsplatser.¹¹² Att den geografiska miljön kan påverka är troligtvis inte heller någon fördom. Dessutom har jag redan nämnt att jag exempelvis saknar något typiskt manligt arbetaryrke bland intervjupersonerna.¹¹³ Jag anser att det skulle vara oerhört intressant att studera olika typer av yrken och jämföra dem, för att antingen bryta ned eller slå fast de ”fördomar” som finns. Detta var visserligen min tanke då jag började att skriva denna uppsats, men efter viss tid insåg jag att jag tvingades att intervju samtliga personer jag fick tag på. Jag kunde inte tillåta mig något urval av intervjupersoner eftersom det inte fanns tillräckligt många till mitt förfogande.

¹¹¹ Jag vill också hänvisa till HomO:s statistik, vilken visar att diskriminering förekommer. Se *Bilaga 3-5*.

¹¹² Något som jag uppfattar som mycket intressant är att intervjupersonerna är mycket rädda för att generalisera. Många tror således att situationen skiljer sig mellan olika yrken, men samtliga tillägger att de inte vet detta och att det därför kan vara fråga om fördomar.

¹¹³ Kvinnliga sådana finns emellertid representerade i form av vården, men även här finns brister då jag exempelvis inte har intervjuat några kvinnliga vårdbiträden eller undersköterskor.

Det är också beklagligt, att såväl litteratur som min egen empiriska studie, behandlar fler män än kvinnor. Tyvärr var kvinnor svårare att få tag på och varför det är så är mycket intressant, men någonting jag inte kan besvara.¹¹⁴ Om detta har påverkat resultatet är också svårt att uttala sig om. Av mina intervjuer att döma är det emellertid inte någonting som talar för att manlig homosexualitet upplevs som mer stötande än kvinnlig, vilket jag emellertid hade väntat mig. På dessa omständigheter vill jag understryka att resultaten av mina intervjuer absolut inte kan kvantifieras,¹¹⁵ då undersökningsgruppen självfallet inte kan anses vara representativ för alla homosexuella i arbetslivet.

6.3 Övriga reflektioner över studien

Självklart formas en speciell organisationskultur på arbetsplatser, både till följd av ledning och arbetstagare. Trots detta har jag kunnat demonstrera betydligt fler problem som kan hänföras till arbetskamrater, än arbetsgivare. Anledningen till detta tror jag är avhängig arbetsgivarnas större ansvar. Dessa måste nämligen föregå med gott exempel och blir därtill bestraffade om de missköter sig. Dessutom har de intervjuade självklart en större daglig kontakt med kollegor, än med arbetsgivaren.

Något annat som tål att diskuteras är den utveckling vi har gått till mötes under de senaste åren. Hade denna undersökning genomförts för fem år sedan hade resultatet säkerligen blivit annorlunda. Enligt flera intervjupersoner har det nämligen skett en uppenbar förändring under de senaste åren. Det är en utveckling som man också kan se på samhälls nivå, i form av lagstiftning och en öppnare debatt. Jag vill emellertid tillägga att de flesta forskningssubjekten har varit öppna med sin sexualitet i 20 år eller mindre. Därför hade det varit intressant att intervjua några äldre personer, vilka skulle kunna ge en rättvisare bild ur ett längre tidsperspektiv. Kanske skulle dessa, i likhet med Mats, anse att 1970-talet (och för den delen 1960-talet då jämställdhet och lika rättigheter krävdes och då Stonewallupproret ägde rum) var de årtionden då den största förändringen skedde. Jag kan emellertid tänka mig att dela in attitydförändringarna mot homosexualitet i två steg. Ett första steg, under 1960- och 1970-talen, då homosexuella gick från att ofta behandlas illa, till att kunna leva ett anständigt liv. Och ett andra steg, under 1990-talet, då man kunde börja att leva ett fullgott liv. Den sistnämnda förändringen, menar jag, har märkts mest inom politiken och, för den delen, arbetslivet. Självklart finns emellertid fortfarande vissa konservativa grupper som har svårt att acceptera ho-

¹¹⁴ Se: 4. Metod. Där jag lämnar plats åt mina funderingar kring detta.

¹¹⁵ Detta är visserligen självklart då jag har gjort en kvalitativ, och inte kvantitativ, studie. Jag vill emellertid betona detta ytterligare.

mosexualitet och dessa kan vi blott önska att de minskar till antalet. Att de fullständigt utredas är emellertid föga troligt, åtminstone inte inom en snar framtid. Precis som flera intervju-personer säger kan man jämföra detta med rasism och främlingsfientlighet. Yttringar där det för övrigt finns en gemensam nämnare, nämligen nynazism.

Ytterligare något som har kommit fram i undersökningen och som jag anser vara mycket intressant, är hur man handskas med "utkommandet" på sin arbetsplats. Om man inte vill bli bedömd utifrån sin sexualitet, utan utifrån sitt jag och den kompetens man besitter, kan det vara fördelaktigt att inte skylta med sin sexualitet, utan att istället ta det något varsammare. Det är emellertid synd att detta skall behöva göras eftersom det antyder en brist i acceptansen av homosexualitet. En vanlig metod är emellertid att varken skylta med, eller dölja, sin homosexualitet. Detta "naturliga" utkommande är säkerligen det mest fördelaktiga om man vill att samhällets attityder skall förbättras i det långa loppet. Detta skrämmer inte folk, men visar istället att även homosexuella är vanliga människor. Att, som Ulf, vara en "screaming bitch" kan emellertid säkerligen behövas emellanåt. I detta sammanhang vill jag också poängtera att flera intervju-personer menar att många homosexuella aldrig kommer ut, eller kommer endast ut för ett litet fåtal, på sina arbetsplatser. Att denna siffra är så pass hög antyder att det är förknippat med problem att komma ut på sin arbetsplats. Men, problemet överdrivs säkerligen och många fler skulle utan problem kunna komma ut utan att det skulle påverka deras liv i negativ mening. Det handlar säkerligen om att acceptera sig själv och sin sexualitet. Men jag tror också att det krävs självförtroende för att våga ta steget, trots att det kan kosta något lite. I det långa loppet tror jag emellertid att det är till det bättre för de flesta.

Att berätta om sin sexualitet under anställningsintervjuer, eller ännu tidigare, är mycket individuellt och bör kanske också så vara. Det måste vara upp till var och en att bestämma om chefen skall veta omständigheter som rör ens privatliv, vare sig det gäller en speciell arbets-situation (som för Helena) eller i andra fall. Ett tips är därför att man som anställningsinter-vjuare, men också i andra situationer, bryter ned det nuvarande mönstret att fråga: "vad heter han/ hon som du är tillsammans med?" Istället är det fördelaktigare att vara könsneutral och undra om personen i fråga är tillsammans med *någon*, eftersom man på detta vis antyder en fördomsfrihet. Man kan dock fråga sig vilken anledning det kan finnas att överhuvudtaget fråga om familjesituation i en anställningsintervju. Att unga kvinnor, som är tillsammans med en man och ännu inte har några barn, kan "misstänkas" få barn inom en snar framtid skall nämligen inte tillåtas påverka resultatet av intervjun. En annan förklaring kan vara att de som är " singlar " har större möjlighet att jobba övertid. Även detta är emellertid fel eftersom det torde vara bättre att dela på arbetstillfällena.

Som jag har visat går åsikterna isär i fråga om fackföreningarna tar sitt ansvar för homosexuella. Min åsikt är att de, trots allt, har börjat med detta, om än alldeles för sent. Orsaker till att något har börjat att hända under år 2001 är säkerligen en följd av att många homosexuella har gjort sig hörda och krävt en förbättring. Andra orsaker är troligtvis att denna fråga ligger i tiden, till följd av de nya lagar som har kommit under de senaste åren och den diskussion som sker kring rätten till adoptionsprövning. Dessutom tror jag att det är svårt för en fackförening att inte följa med ”den senaste trenden” som en annan fackförening har satt igång. Det finns säkerligen en uppenbar rädsla för att anses vara omodern. Detta förklarar således att samtliga, eller åtminstone det stora flertalet, fackföreningar ”(o)beroende” av varandra ser detta behov samtidigt. Det senaste som talar för fackföreningarnas intresse i homosexuellas rättigheter är det seminarium med Mark Levengood som jag lyssnade till i april år 2002. Angående HomO respektive HomOL vill jag nämna att dessa framförallt är ett tecken på att samhället har kommit en bit på vägen mot ett större accepterande av homosexualitet¹¹⁶ och att de kan vara till stöd för enskilda individer. Dessutom kan de eventuellt påverka den allmänna opinionen, exempelvis genom belysande av rättsfall i media. Däremot håller jag med Britt om att de kom för sent och att de säkerligen kunde ha påverkat mer, om de hade kommit tidigare.

I slutet av introduktionen till denna uppsats skrev jag: ”Denna [Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning] kan förhoppningsvis leda till större uppmärksamhet på problematiken och bättre villkor för de homosexuella, om det visar sig att detta behövs.” Och med denna uppsats anser jag mig kunna slå fast att det behövs, åtminstone i viss utsträckning. Av att döma av mina intervjupersoner verkar inte det stora flertalet lida speciellt mycket av att vara homosexuella. Men, jag har ändå kunnat visa att problem existerar. Homosexuella kan således bli utsatta för problem p g a sin sexualitet och detta måste också åtgärdas. Jag har också kunnat visa, vilket är minst lika viktigt, att attityderna mot homosexualitet ständigt förbättras. Vi närmas oss således ett samhälle där homosexualitet inte behöver uppfattas som ett problem, tillika ett samhälle vars arbetsplatser inte tillåter att homosexuella utsätts för problem till följd av sin sexualitet. Jag tror inte att detta är en utopi utan att det kan ske inom en relativt snar framtid. Att vi går en sådan utveckling till mötes anser jag vara mycket sannolikt. Hur kan det annars komma sig att Mark Levengood kan hålla ett seminarium, planerat av fackföreningar, i Pingstkyrkan?

¹¹⁶ Samtidigt som det självklart är ett bevis på att accepterandet inte är tillräckligt, eftersom dessa funktioner i sådant fall inte skulle behövas.

Referenser

Litteratur:

- Amundsdotter, Eva och Gillberg, Minna. (2001). *Den jämställda arbetsplatsen*. Stockholm: Bilda Förlag.
- Andreasson, Martin. (red.) (2000). *Homo i folkhemmet- Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*. Göteborg: Anamma Böcker AB.
- Bergh, Steinar, Bjerck, Birgit, Lund, Elin. (1981). *Homofila: myter och verklighet*. Stockholm: Natur&kultur.
- Bojkotta heteronormen. (2001, 2:a augusti). *Aftonbladet*, ledarsida.
- Carlsson, Bo Göran. (1996). *Religion, kultur och manlig homosexualitet- en emancipatorisk studie*. Göteborg: Institutionen för religionsvetenskap, Göteborgs universitet.
- Connell, Richard, W. (1996). *Maskuliniteter*. Göteborg: Daidalos AB.
- Ejvegård, Rolf. (1996). *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, Anthony. (1995). *Intimitetens omvandling- Sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Otta: Nya Doxa.
- Giddens, Anthony. (1998). *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Greenberg, David F. (1988). *The construction of homosexuality*. Chicago: The university of Chicago press.
- Göransson, Håkan och Nordlöf, Claes. (2000). *Arbetslagstiftning*. Stockholm: Nordstedts.
- Hearn, Jeff, och Parkin, Wendy. (1987). *"Sex" at "work"- The power and paradox of organisation sexuality*. Kent: Mackays of Chatham Ltd.
- Heuman, Maths. (1978). *Rättsaffärerna Kejne och Haijby*. Lund: Studentlitteratur.
- Håkansson, Per-Arne. (1987). *Längtan och livsform*. Lund: Sociologiska institutionen, Lunds universitet.
- Innala, Sune, M. (1995). *Structure and development of homophobia*. Göteborg: Vasastadens bokbinderi AB.
- Ifvarsson, Carl- Anders. (1991). *Homosexuellas rättigheter*. Stockholm: Modin-Tryck.
- Jonsson, Lars. (2001). "Vi vill öka fackets kunskaper". *Kom ut*. (7), s 10-11.
- Jämställdhetslag. (1991:433).

Kanter, Rosabeth Moss. (1977). *Men and women of the corporation*. New York: Basic Books, Inc., Publishers.

Lindholm, Margareta. (1993). Lesbiska perspektiv: Gender trouble- Margareta Lindholm skriver om Judith Butlers kritik av könskategorierna. *Tvärtanten*. (1), s 8-11.

Lindstedt, Niklas. (2001). Fördomarna minskar för varje homosexuell som träder fram. *SKTF-tidningen*. (13), s 16-17.

Lundqvist, Åsa. (1997). Feministiska perspektiv på organisationer. I Lundqvist, Åsa och Mulinari, Diana (red.) *Sociologisk kvinnoforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Marklund, Karin. (1992). *Nationalencyklopedin- Ett uppslagsverk på vetenskaplig grund utarbetat på initiativ av statens kulturråd*. Höganäs: Bokförlaget Bra Böcker AB.

Nilsson, Arne. (1998a). Forskning om homosexualitet som mansforskning. I *Rädd att falla: studier i manlighet*. Södertälje: Gidlunds förlag.

Nilsson, Arne. (1998b). Modernisering och manlig homosexualitet: Svenska storstadsmän kring mitten av 1900-talet. I *Rädd att falla: studier i manlighet*. Södertälje: Gidlunds förlag.

Nordh, Sture. (2001). Facket ska visa att vi står på de homosexuellas sida. *Aftonbladet*. (1:a augusti).

Patel, Runa & Davidson, Bo. (1994). *Forskningsmetodikens grunder*. Lund: Studentlitteratur.

Petersson, Stig- Åke. (2000). En svensk homorörelse växer fram RFSL 1950-2000. I Andreasson, Martin. (red.) *Homo i folkhemmet- Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*. Göteborg: Anamma Böcker AB.

Rivers, Ian. (2001). The bullying of sexual minorities at school: Its nature and long-term correlates. *Educational and Child Psychology*. Vol 18(1).

Sandell, Kerstin. (1997). Normalitet, sexualitet och makt. I Lundqvist, Åsa och Mulinari, Diana (red.) *Sociologisk kvinnoforskning*. Lund: Studentlitteratur.

Skeggs, Beverly. (1999). *Att bli respektabel- konstruktioner av klass och kön*. Göteborg: Daidalos AB.

Skånberg, Tuve (kd), Oscarsson Yvonne (v), Hjortzberg- Nordlund, Hans (m), Rytta, Bengt-Ola (s), Stenmark, Rigmor (c), Pohanka, Ragnhild (mp) & Jonsson, Elver (fp). (2000). Företrädare för alla riksdagspartierna: "Fel låta homosexuella adoptera". *Dagens Nyheter*. (4:e september).

Svenska akademien.(1996). *Svenska akademiens ordlista*. 11 upplagan, tionde tryckningen. Stockholm: Nordstedts Tryckeri.

Söderström, Göran. (2000). Kejne- och Haijbyaffärerna. I Andreasson, Martin. (red.) *Homo i folkhemmet- Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*. Göteborg: Anamma Böcker AB.

Westerholm, Barbro. (2000). Partnerskapslagens tillkomst- framför och bakom kulisserna. I Andreasson, Martin. (red.) *Homo i folkhemmet- Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*. Göteborg: Anamma Böcker AB.

Ytterberg, Hans. (2000). Jag- HomO. I Andreasson, Martin. (red.) *Homo i folkhemmet- Homo- och bisexuella i Sverige 1950-2000*. Göteborg: Anamma Böcker AB.

Internet:

Ombudsmannen för diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning. <http://www.homo.se>. Sökdatum: 02-01-24.

Sylvester. <http://www.sylvester.se/>. Sökdatum: 01-12-13

RFSL. <http://www.rfsl.se/>. Sökdatum: 01-11-20

Övrigt:

Melén, Daniel. (2001). *Homosexuell idag- en empirisk studie av inställning till homosexualitet i dagens samhälle och arbetsliv*. Lund: Sociologiska institutionen, SOC 213.

Wahlström, Annika. 02-01-28. *Jurist hos Ombudsmannen för diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning*. Telefonsamtal.

Intervjuarguide

Socialt stadium

Presentation, jag är..., ålder, studerar Sociologi 41-80 p (magisteruppsats) mm
(viktigt att framstå som seriös, sekretessmedveten, intressant, trovärdig s. 68)

Varför jag är intresserad av ämnet, syftet med mitt arbete mm.
(Arbetslivssociologi, vill studera inställning till homosexualitet med syftet...)
(finns knappt nå forskning, jag tror att vissa upplever problem- därför behövs forskning)

Upplägg (ca: 30-60 minuters intervju) (anonymitet) (bandspelare används för att jag inte ska missa några detaljer) (övriga frågor)

- Hur gammal är du?

- Arbetar du för tillfället?
 - Hur länge på arbetsplatsen?
 - Arbetsplatsens namn?
 - Typ av organisation, bransch, befattning, etc?
 - Var finns arbetsplatsen, ort?
 - Tidigare arbeten?
 - Se ovan...

- Är du religiös?
 - Om Ja: Vilken religion (protestantism)?
 - Har varit tidigare, tvungen att ändra syn på sexualitet?
 - Vad anser du om religion och dess syn på homosexualitet

- Din sexuella läggning?

- När upptäckte du att du var bi/ homosexuell?

- När kom du ut med din homosexualitet?
 - Hur gammal var du då?
 - Upplevde du detta som mycket svårt?
 - Var det en lång process, talade du om det för vissa fortare än andra?
 - Vilka först, vilka sist?
 - Vilka var lättast, svårast?
 - Finns det någon nära anhörig du inte berättat för ännu?

- Har du någonsin fått frågan om vilken din sexuella läggning är vid en anställningsintervju, eller har du ändå berättat det någon gång?
 - Reaktion?

- Problem vid sökande av något arbete p g a homosexualitet?
 - Vilket arbete?
 - Vad för problem?
 - Åtgärd, följder?

- Hur många på arbetsplatsen är medvetna om din homosexualitet, (inte bara andra homosexuella)?
 - Är arbetsgivaren medveten om det?

- Problem på nuvarande arbetsplats (diskriminering, utfrysning, mobbning etc)?
 - Vad för problem?
 - Varför?
 - Från ledningens eller medarbetares sida?
 - Åtgärder?

- Problem på tidigare arbetsplatser?
 - Hur många visste om din homosexualitet på denna?
 - Visste arbetsgivaren?
 - Vad för problem?
 - Åtgärder?

- Vilka problem upplever homosexuella på arbetsplatser allmänt sett?
(diskriminering, utfrysning, mobbning etc.)
 - Medarbetare / Ledning?
 - Vad tror du? / Vad vet du?
 - Nu?
 - Tidigare?
 - Vilken skillnad?

- Behövs ett större accepterande på nuvarande arbetsplats?
 - Vad skulle kunna ändras?
 - Och på tidigare arbetsplatser?

- Behövs ett större accepterande av homosexualitet, generellt sett?
 - Största chansen till att öka ett accepterandet?

- Homofobi (vad betyder begreppet?) ”stöder negativa myter och stereotyper om homosexuella, behöver inte inkludera skuld känsla, bli generad o s v”
 - Hur vanligt?
 - Finns det några på nuvarande arbetsplats?
 - Har det skett någon förändring?
 - Varför, tror du?
 - Tidigare arbetsplatser?

- Finns andra homosexuella på arbetsplatsen, förutsatt detta, är ditt förhållande till dessa annorlunda än till arbetsplatsens heterosexuella?

- Upplever du problem med att ”bli en i gänget” på arb.pl?

- Någon känsla av att människor tar avstånd från homosexuella?
 - På arbetsplatsen?
 - I vardagslivet?
 - Har förändring skett?

- Upplever du att vissa har svårt att arbeta med homosexuella?
 - Vilka problem (samarbetssvårigheter)
 - Varför?
 - Skillnad mot tidigare?
 - Har du svårt att arbeta med homofober?
 - (Tror du att du skulle ha det om du ej gjort det?)

- Finns det homosexuella på arbetsplatsen som inte gått ut med detta?
 - Vet du detta eller är det något du misstänker?
 - Vet du varför de inte gått ut med det?
 - Vad tror du?

- Har det hänt mycket angående ett större accepterande på senare år?
 - Vilken roll spelar HomO (Ombudsman mot diskriminering på grund av sexuell läggning)?
 - Och HomOL (Lag om förbud mot diskriminering i arbetslivet på grund av sexuell läggning, 1999:133)?
 - Andra orsaker, (samhällsförändring i stort)?
 - Märks HomOL och HomO vid *anställning* eller *sökande* av arbete?

- Varför svårt att få tag på intervjupersoner?
 - Varför ställde du själv upp?
 - Namn på några vänner som kan tänka sig att ställa upp?

- Är du intresserad av att läsa den färdiga uppsatsen?
 - e-post:

HEJ!

Vill Du ställa upp på en intervju angående homosexualitet i arbetslivet?

Jag heter Daniel Melén och studerar sociologi vid Lunds universitet. För tillfället håller jag på att skriva en magisteruppsats och har valt att studera *accepterandet av homosexualitet och vilka problem homosexuella kan erfara i arbetslivet*. Det är således en uppsats som är begränsad till frågor som rör homosexualitet och arbetsliv. Frågor som jag vill försöka besvara är om det uppfattas som ett problem att vara homosexuell i dagens arbetsliv, hur detta yttrar sig, etc. *Har Du upplevt några problem i arbetslivet p g a din homosexualitet, eller har Du aldrig blivit missgynnad p g a din sexuella läggning, vilken bild vill Du ge mig?*

Observera att jag är intresserad av, att höra om såväl goda som dåliga erfarenheter, av att intervjua alla åldrar, båda könen och personer som är bosatta och som arbetar på olika platser i Skåne (dock helst relativt nära Lund). De enda kraven på mina intervjupersoner är att ni har arbetslivserfarenhet, att ni är bi- eller homosexuella och att detta är något som, åtminstone, någon på er arbetsplats känner till. Självklart kommer ni, som låter er intervjuas, inte att kunna identifieras i den färdigställda rapporten.

Tanken är att jag ska genomföra 10-15 djupintervjuer. Jag vill be Dig som är villig att medverka, att kontakta mig för att stämma träff för en intervju. Tid och plats för intervjun diskuterar vi tillsammans när Du har hört av dig till mig.

Det smidigaste är om Du skickar e-post till mig där du visar ditt intresse och lämnar ditt telefonnummer. Därefter hör jag av mig via telefon, då jag kan berätta mer om min uppsats och då tid för intervju kan bestämmas.

Jag kan nås på e-post: daniel.melen@telia.com

Eller telefon: 046-18 82 67

TACK och Hälsningar

Daniel

Inkomna ärenden 1999

Arbetslivsärenden

Trakasserier	5
Arbetsledning	3
Anställningsförmåner	2
Vägrad anställning	1
Uppsägning	2
Homosexuellas möjligheter att arbeta som präster	2
TOTALT ANTAL	15

varav

<i>anmälningar</i>	13
<i>egna initiativ</i>	2

1999: 34 varav 15 arbetsliv

2000: 44 varav 10 arbetsliv

2001: 36 varav 17 arbetsliv

Post- och besöksadress
Katarina Bangata 79
116 42 STOCKHOLM

Telefon
08- 55 60 95 25
Telefax
08- 55 60 95 01
E-post
Mail@homo.do.se

Organisationsnummer
202100-5083
Postgiro
95 77 18 - 0

Inkomna ärenden 1999

Övriga samhällslivet

Press	2
Avsaknad av partnerskapsförrättare	3
Olaga diskriminering - försäkringar	2
Olaga diskriminering - restaurang och liknande	1
Olaga diskriminering - resebranschen	1
Olaga diskriminering - kommunal service	1
Olaga diskriminering - övrig	1
Utlänningsärenden	2
Skola/ Utbildning	1
Förolämpning/ tjänstefel	1
Idrott	1
Kränkande behandling i samband med annan kontakt med myndigheter	1
hets mot homosexuella	2
TOTALT ANTAL	19
<u>varav</u>	
<i>anmälningar</i>	16
<i>egna initiativ</i>	3

Inkomna ärenden 2000*Arbetslivsärenden*

Trakasserier	Dnr:
Arbetsledning	Dnr: 156 (99- av misstag inte statistikkförts det året), 102, 155, 161
Anställningsförmåner	Dnr: 199, 295
Vägrad anställning	Dnr: 125,
Uppsägning/ vägrad fortsatt anställning etc.	Dnr: 129, 190,
Homosexuellas möj- ligheter att arbeta som präster	Dnr:
Övrig arbetslivsfråga	Dnr: 6,
TOTALT ANTAL	10

Varav

Anmälningar: 6
egna initiativ: 4

offentlig sektor: 7
privat sektor: 3

Män: 4

Kvinnor: 2

Län: Skåne, Jämtlands, Stockholms x 2, Västra Götalands,

Berörd bransch: IT, landsting, restaurang, kommun, kommun,
universitet, regeringskansliet,

Inkomna ärenden 2000

Övriga samhällslivet

Olaga diskriminering
- försäkringar

Dnr: 243,

Olaga diskriminering
- Restauranger och liknande

Dnr: 82, 192

Olaga diskriminering
- Resebranschen

Dnr: 144,

Olaga diskriminering
- Kommunal service

Dnr:

Olaga diskriminering
- bostad

Dnr: 3, 73,

Olaga diskriminering
- övrigt

Dnr: 131,

Trakasserier/kränkande sär-
behandling i kundrelationer

Dnr: 145, 222,

Förolämpning/ tjänstefel

Dnr:

Skola/ utbildning

Dnr: 147, 148, 60, 278

Hälso- och sjukvård

Dnr: 72, 160, 220, 255

Utlänningsärenden:

Dnr: 114,

Annan kränkande behandling
i samband med myndighets-
kontakter

Dnr: 12, 115, 198

Förolämpning / förtal

Dnr:

Idrott	Dnr: 52/62, 277
Hets mot homosexuella	Dnr: 173, 185,
Andra brottbalksbrott	Dnr: 43, 178, 302
Press och media	Dnr: 250,
Avsaknad av partnerskapsförrättare och liknande	Dnr: 42,
Diskriminerande lagstiftning	Dnr: 149, 318,
Kränkande särbehandling inom kyrkor och samfund	Dnr: 305,
Övrigt/ blandat	Dnr: 296

TOTALT ANTAL **34**
Varav pga. Heterosexuell läggning 2

Anmälningar: **22**

Egna initiativ: 12

Män: 14

Kvinnor: 7

Län: Kronoberg, Skåne x 2, Stockholm x 9, Västra Götalands x 4, Jämtlands, Uppsala,
Dalarna, (Smålandsstenar)

Inkomna ärenden 2001*Arbetslivsärenden*

Trakasserier	Dnr: 145, 221,
Arbetsledning	Dnr: 194, 231, 289, 313
Anställningsförmåner	Dnr: 107,
Anställning	Dnr: 213, 209, 334
Uppsägning/ vägrad fortsatt anställning etc.	Dnr: 137, 129, 353
Homosexuellas möj- ligheter att arbeta som präster	Dnr:
Övrig arbetslivsfråga	Dnr: 43, 114, 120, 254
TOTALT ANTAL	17

Varav

<i>Anmälningar:</i>	12
egna initiativ:	5
<i>offentlig sektor:</i>	9 + 221/01 (?)
<i>privat sektor:</i>	7 + 221/01 (?)
Män:	8
Kvinnor:	4

Län: Stockholm x 5, Södermanlands län, Mlmö, Lund x 2, Nationellt x 2, Uppsala x 2, 221/01 (?), Västra Götalands län

Berörd bransch: Rättsväsendet, Politiskt parti, Verkstad, Skola, Samfund, Kyrka, Callcenter, Media, Näringslivsutveckling, Försvar, Charkuteributik, CSN, Butik

Inkomna ärenden 2001

Övriga samhällslivet

Olaga diskriminering - försäkringar	Dnr: 62,
Olaga diskriminering - Restauranger och liknande	Dnr:
Olaga diskriminering - Resebranschen	Dnr: 12,
Olaga diskriminering - Kommunal service	Dnr: 163
Olaga diskriminering - bostad	Dnr: 276
Olaga diskriminering - övrigt	Dnr: 346, 341
Trakasserier/kränkande sär- behandling i kundrelationer	Dnr:
Förolämpning/ tjänstefel	Dnr:
Skola/ utbildning	Dnr: 247, 303
Hälso- och sjukvård	Dnr: 43
Utlänningsärenden:	Dnr: 227,
Socialtjänst:	Dnr: 3,
Annan kränkande behandling i samband med myndighets- kontakter	Dnr: 30,

Förolämpning / förtal	Dnr:
Idrott	Dnr:
Hets mot homosexuella	Dnr:
Andra brottbalksbrott	Dnr: 32, 180, 162
Press och media	Dnr: 61,
Avsaknad av partnerskapsförrättare och liknande	Dnr:
Diskriminerande lagstiftning	Dnr: 6,
Kränkande särbehandling inom kyrkor och samfund	Dnr:
Övrigt/ blandat	Dnr: 55, 207

TOTALT ANTAL 19

Varav pga. Heterosexuell läggning

Anmälningar: 15

Egna initiativ: 4

Män: 10

Kvinnor: 4

Juridisk person: 1

Län: V:a Götalands x 2, Jönköpings, Nationella x 4, Stockholms x 10, Region Skåne, Örebro,